

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Vučajnk

Reprodukcija seksizma: primer spolnega nadlegovanja v osnovni šoli

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Vučajnk

Mentor:izr. prof. dr. Samo Uhan

Somentorica: zasl. red. prof. dr. Maca Jogan

Reprodukcija seksizma: primer spolnega nadlegovanja v osnovni šoli

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Najprej bi se zahvalila svoji družini, predvsem mami, ki mi je omogočila, da je bil moj študij brezskrben in tudi mednaroden. Hvala za vso podporo.

Hvala kolegicam, Andreji, Katji in Tamari, za pomembne pogovore, ki so se vrstili ob neskončnih skodelicah kave. Prav tako hvala za vso podporo, zaupanje in predvsem prijateljstvo.

Hvala Matjažu za brezmejno podporo in za nesebično pomoč, ko je bila ta res potrebna. Brez tebe mi ne bi uspelo.

Hvala Kulturno izobraževalnemu društvu Pina za priložnost praktičnega usposabljanja. Projekt »Ženske upora« je pomembno vplival na izbiro diplomske teme in moje nadaljnjo študijsko usmeritev. Posebna zahvala gre mentorju Borutu Jermanu.

Hvala mentorju, izr. prof. dr. Samo Uhanu za vsa navodila in pomoč pri oblikovanju empiričnega dela diplomskega dela.

Iskreno se zahvaljujem so-mentorici, zasl. red. prof. dr. Maci Jogan, ki me je s svojo odločnostjo in znanjem prepričala še preden je sprejela mojo prošnjo mentorstva. Hvala za vse napotke in strokovno pomoč.

Reprodukcija seksizma: primer spolnega nasilja v osnovni šoli

Pojav spolnega nadlegovanja je postal predmet znanstvene obravnave šele v zadnjih desetletjih, a še vedno povzroča precej nejasnosti in ohlapnih povezovanj. Diplomatska naloga zajema teoretični del, v katerem predstavljam seksizem v moškosrediščni družbi, glavno pozornost pa namenjam spolnemu nadlegovanju v obdobju mladostništva. V empiričnem delu analiziram rezultate, pridobljene s kvalitativno metodo polstrukturiranih intervjujev, ki so potekali avgusta 2016. Vzorec je obsegal skupino šestih heteroseksualno usmerjenih oseb, od tega tri ženske in tri moške, starih od 23 do 28 let. Vsi so v času šolanja obiskovali isto osnovno šolo. V diplomskem delu sem ugotovila, da je osnovna šola primerno okolje za ohranjanje tradicionalnih spolnih vlog in pričakovanj, saj kot vzgojno-izobraževalna institucija in nosilka sekundarne socializacije dojema spolno nadlegovanje kot neizogiben del pubertete in ga zato tudi opravičuje. Izsledki raziskave prav tako opozarjajo na spolno nadlegovanje kot na družbeno orodje, ki prispeva k ohranjanju spolne neenakosti.

Ključne besede: puberteta, seksizem, spolna diskriminacija, spolna neenakost, vrstniško spolno nasilje.

Reproduction of Sexism: Example of Sexual Harassment in Primary School

The phenomenon of sexual harassment has emerged in scientific fields only in recent decades, however general consensus is still yet to be discovered. In the theoretical part of the thesis I am representing a phenomenon of sexism in a male-centered society; but the main cognitive attention is directed on the sexual harassment in the adolescence. Empirical part covers the analysis of the results obtained with the qualitative research method of semi-structured interviews held in August 2016. The sample consisted of a group of six heterosexual people aged 23 to 28 years, of which three were female and three were male. At that time, they all attended the same primary school. The findings show that the primary school, as an educational institution and the institution of secondary socialization, is a suitable environment that maintains traditional gender roles and expectations since it comprehends and therefore justifies sexual harassment as an inevitable part of adolescence. The research result also drew attention to sexual harassment as a social tool that contributes to the preservation of gender inequality.

Keywords: adolescence, sexism, sexual discrimination, gender inequality, peer sexual harassment.

Kazalo

1	Uvod.....	7
2	Mesto ženske v seksistični, androcentrični družbi	9
2.1	Razsežnosti spolne diskriminacije	10
2.2	Kdo je moški in kaj je ženska?	12
3	Spolno nadlegovanje v obdobju mladostništva.....	15
3.1	Reprodukcija seksizma s spolnim nadlegovanjem.....	15
3.2	Osnovna šola kot ogledalo moškosrediščne družbene ureditve.....	18
3.3	Vrstniško spolno nadlegovanje kot predmet družboslovnih raziskav.....	20
3.4	Torije vzrokov za vrstniško spolno nadlegovanje	21
3.5	Spopadanje s spolnim nadlegovanjem	23
4	Preprečevanje spolne diskriminacije	27
4.1	Pravna ureditev spolnega nasilja v slovenski zakonodaji	27
4.1.1	Zakon o enakih možnostih žensk in moških.....	28
4.1.2	Kazenski zakonik.....	28
4.2	Pravilnik o šolskem redu osnovne šole.....	30
5	Kvalitativna raziskava spolnega nadlegovanja v osnovni šoli	31
5.1	Struktura vzorca	31
5.2	Analiza intervjujev	32
5.3	Razprava o ugotovljenih rezultatih	42
6	Sklep.....	46
7	Literatura	48
	Priloge.....	52
	Priloga A.....	52
	Priloga B.....	53
	Priloga C.....	54

Priloga Č.....	55
Priloga D.....	56
Priloga E.....	57

Kazalo slik

Slika 2.1: Reprodukcijske vloge in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentrizmu.....	11
---	----

Kazalo tabel

Tabela 5.1: Struktura vzorca.....	31
-----------------------------------	----

1 Uvod

Spolno nadlegovanje je postalo predmet znanstvene obravnave v zadnjih desetletjih, kar se kaže tudi v spremembah definicije posilstva, ki je bilo sprva razumljeno kot spolni akt, s katerem naj bi se moški odzval na spolno provokacijo ženske; šele kasneje pa so posilstvo opredelili kot akt nasilja (Struckman-Johnson in drugi 2010). Danes sodi spolno nadlegovanje med neželjeno obnašanje in je splošno sprejeto kot ena od nasilnih oblik spolne diskriminacije ter je zakonsko prepovedana in preganjena. Ob tem se je problematika spolne neenakosti iz obrobja vsakdanjega govora prenesla tudi v javni govor, a so se kljub tudi nekaterim vidnim spremembam »ostanki preteklosti« še obdržali (Jogan 2001).

Spolno nadlegovanje se pogosto navdihuje v seksističnih stereotipih, ki se nenadzorovano širijo in ohranjajo tudi z vzgojo in izobraževanjem (Jogan 2001). Pomembno obdobje za oblikovanje seksualne in spolne identitete je puberteta, ko se mladostniki_ce soočajo s telesnimi spremembami, ki se kažejo v razvoju sekundarnih spolnih znakov in želji po seksualnosti. Posledica le tega, povezanega z mladostniškim nerazumevanjem novih potreb, se lahko odraža v spolnem nadlegovanju. Na mladostnikovo obnašanje močno vplivajo institucije in sicer ne le s tem, da narekujejo, kaj je primerno in kaj ni, temveč tudi z ustvarjanjem in ohranjanjem različnih pogledov na seksualnost in spolne vloge. Med mladostniki se ustvari prevlada enega spola nad drugim, kar odraža družbeno realnost kulture ali drugače, tovrstno dogajanje v šoli predstavlja neke vrste vajo, ki s pomočjo spolnega nadlegovanja podpira moško agresijo in prevlado (Hand in Sancez 2000).

V diplomskem delu raziskujem pojav reprodukcije seksizma na primeru vrstniškega spolnega nadlegovanja v osnovni šoli. Glede na to, da so v moškosrediščni družbi, ki je še vedno prevladujoč tip v sodobnosti, ženske v podrejenem položaju (Jogan 2001), sem spoznavno zanimanje diplomskega dela usmerila na razkrivanje spolnega nadlegovanja žensk. Ob tem poudarjam, da pojava spolnega nadlegovanja ni mogoče omejiti samo na spolno enosmerno delovanje, še zlasti ne zaradi tega, ker se postopno rahljajo družbeni vzorci moškosti in ženskosti ter s tem povezane družbene vloge enega in drugega spola.

Diplomsko delo se osredotoča na vrstniško spolno nadlegovanje v osnovni šoli, bolj natančno, na višji stopnji osnovnošolskega šolanja. Spolni stereotipi, ki se ohranjajo in reproducirajo v moškosrediščni družbi, se namreč izkažejo kot pomemben dejavnik, ki botruje

spolnemu nadlegovanju v obdobju osnovne šole in zato je smiselno raziskovati, kakšne so okoliščine, v katerih prihaja do njega.

V diplomskem delu se tako usmerjam na ti dve ključni raziskovalni vprašanji:

1. Katere so tiste okoliščine, ki spobujajo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?
2. Kakšni so mehanizmi, ki opravičujejo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?

Preden s pomočjo kvalitativne analize odgovorim na zastavljena vprašanja, v teoretičnem delu naloge opredelim pojav seksizma v moškosrediščni družbi, ki se s tradicionalno delitvijo spolnih vlog ohranja vse do danes. Nadaljujem s spolnim nadlegovanjem v obdobju mladostništva, kjer predstavim spolno nadlegovanje kot orodje, s katerim se reproducira seksizem. Teoretični del zaključim s poglavjem o preprečevanju spolne diskriminacije, kjer podrobneje predstavim pravno ureditev spolnega nasilja.

V empiričnem delu naloge analiziram rezultate, ki sem jih pridobila s kvalitativno metodo polstrukturiranih intervjujev, na katera je odgovarjalo šest oseb starih od 23 do 28 let. Delo končujem z razpravo v kateri povezujem izsledke intervjujev s teorijo.

2 Mesto ženske v seksistični, androcentrični družbi

V začetku 21. stoletja je del družbe še prepričan, da spolna diskriminacija danes ni več resen problem. Besedi seksizmu in feminizmu pa vseeno povzročata precej nejasnosti in ohlapnih povezovanj. Tradicionalni položaj žensk, kakor je bil stoletja določen v androcentrično urejeni (patriarhalni) družbi se postopno spreminja, vendar so znaki podrejenosti žensk še vedno navzoči. Dejstvo, da tudi v 2. tisočletju ni vseeno, kašnega spola je posameznik, je zaskrbljujoče in odgovore na to, zakaj se je zagotavljalo reproduciranje hierarhije po spolu, lahko najdemo na vseh ravneh družbenega delovanja (Jogan 2001; 2014; Benokraitis in Feagin 1995).

Kot ugotavlja Jogan (2014, 152), je povsod v svetu in tudi na Slovenskem, še močno delujoča moškosrediščna kultura, v kateri so kot nosilci razuma tisti, ki ustvarjajo razlage o pravilnem redu ter odločajo o delovanju vseh pripadnikov. Moški so tisti, ki oblikujejo meje smiselnosti in razumskosti ter določajo merila moralnega, kar je zlasti zelo pomembno za nadaljnje raziskovanje spolnega nadlegovanja.

Do vstopanja žensk v javni prostor ni prišlo čez noč in večja enakopravnost žensk ni posledica »naravne« evolucije (Jogan 2014, 151–152). Odpravljanje družbene neenakosti po spolu je zapleten in dolgotrajen proces, kajti krepitev družbene moči žensk je neenakomerno povezana z vstopanjem moških v zasebno območje. Javno delovanje žensk je še pogosto obremenjeno z njihovo vlogo v zasebnosti (družini), se pravi, da je prehod možen, če ženske poskrbijo tudi za svojo tradicionalno vlogo. Zaradi tega (kljub postopnim izboljšanjem) je napredovanje žensk, zlasti v »moških trdnjavah«, otežkočeno, kar se kaže tudi v manjši zastopanosti na odločevalskih položajih. Kot primer navajam podatke, ki jih je ob mednarodnem dnevu žensk objavil Statistični urad Republike Slovenije (Čuk 2016), ki poroča o »drastični« izboljšavi deleža žensk v skupini generalnih direktorjev in članov upravnih, ta je v desetih letih napredoval za 2,8 odstotne točke. Konec leta 2015 je bilo tako na vodilnih mestih 24,6 % žensk.

Odgovor najdemo v seksizmu, ki je po definiciji »oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol« (Jogan v Jogan 2001, 1). Benokraitis in Feagin (1995) ugotavljata, da seksizem na žensko deluje negativno, moški pa svoj položaj in moč ohranjajo s praksami spolne diskriminacije.

2.1 Razsežnosti spolne diskriminacije

Spolna diskriminacija, kot jo definirata Benokraitis in Feagin (1995, 39) se nanaša na neenako in škodljivo obravnavanje ljudi glede na njihov spol. Z drugimi besedami, gre za družbeno organiziran set stališč in praks, ki ženski zanikajo svoboščine, priložnosti in nagrade, ki jih družba sicer omogoča moškemu. Danes je še vedno veliko število žensk in moških, ki niso dovolj informirani o razširjenosti in reprodukciji spolne neenakosti. Veliko jih sicer spregleda institucionalne vzorce seksizma, vendar pa jih razumejo le na individualnem nivoju. Vendar je neenakost med spoloma vseobsegajoča in trdoživa, zlasti kolikor je institucionalizirana, to pomeni, da prežema dejavnosti v institucijah kot je družina, izobraževalne ustanove, gospodarske in politične. Gre za proces, v katerem se ljudje učijo in ponotranjijo pričakovanja o pravicah in dolžnostih specifičnih družbenih vlog, ki jih vsebujejo uveljavljeni vzorci obnašanja in delovanja. Problem seksizma je tako več kot le individualne narave, saj se reproducira (zavedno ali nezavedno) v organizacijah in družbenih institucijah (Benokraitis in Feagin 1995).

Benokraitis in Feagin (1995, 39–42) opredelita tri tipe spolne diskriminacije:

1. Očitna spolna diskriminacija, se nanaša na neenako in škodljivo obravnavanje žensk, ki je običajno namerna, očitna in je ni težko prepoznati. Primeri očitne spolne diskriminacije so spolno nadlegovanje, seksistični jezik in šale, fizično nasilje (posilstvo, incest, spolna zloraba znotraj zakona) in ostale oblike očitne neenake obravnave v družini, na delovnem mestu, politiki in ostalih področjih.

Nekatere oblike očitne spolne diskriminacije se zdijo neškodljive, saj se vsakdanje seksistično obnašanje in seksistične šale dojemajo kot sprejemljive, a dejstvo je, da se mnoge ženske počutijo ustrahovane in/ali ponižane.

2. Subtilna spolna diskriminacija, se nanaša na neenako in škodljivo obravnavanje žensk, ki je običajno manj vidna ter manj očitna kot zgoraj omenjena oblika. Večkrat je ne zaznamo, je ponotranjena in obravnavana kot nekaj »normalnega«, »naravnega« ali »običajnega«. Prikrita spolna diskriminacija je lahko relativno nedolžna ali manipulativna, namerna ali nenamerna, dobronamerna ali zlonamerna. Ta tip diskriminacije lahko zaznamo, vendar pa je težje dokazljiva kot očitna spolna diskriminacij, saj naj ne bi bila »dovolj resna« in problematična.

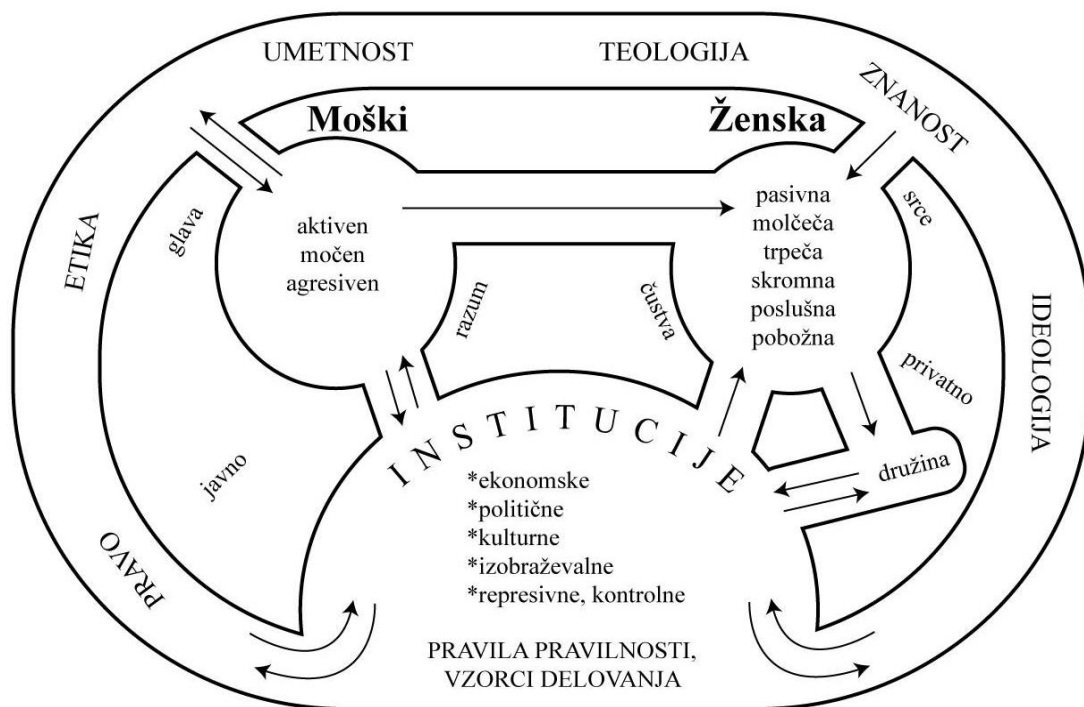
Kot pravita Benokraitis in Feagin (1995, 42), »ne glede kako liberalni smo, mnogi, tako moški kot tudi ženske, globoko v sebi čutimo, da ženska pravzaprav res ni dovolj

dobra, dovolj sposobna in dovolj pristojna ter inteligentna kot moški, še posebej na prestižnih, tekmovalnih in tradicionalnih moško dominantnih položajih«.

3. Prikrita spolna diskriminacija se nanaša na neenako in škodljivo obravnavanje žensk, ta je običajno skrita, namerna in večkrat tudi zlonamerna.

Odkrita spolna neenakost je običajno vidna in prepoznana predvsem na individualni ravni, ki pa je neločljivo povezana s spolno diskriminacijo še na organizacijski, institucionalni in kulturni ravni (Benokraitis in Feagin 1995). S shemo reprodukcije spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentizmu Maca Jogan (2001, 1–2; glej Slika 2.1) tudi nazorno predstavlja strukturo določenost delovanja ljudi znotraj družbe, ki je oblikovano tako, da imajo očiten prednostni položaj moški, kar izhaja iz definicij pravilnosti in vzorcev delovanja, ki so različna po spolu.

Slika 2.1: Reprodukcijska spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi v androcentizmu

Vir: Jogan (2001, 2).

Kot ugotavljata Benokraitis in Feagin (1995), sta na individualni ravni neenako ravnanje in diskriminacija usmerjena v posameznike; običajno ju motivirajo predsodki ali splošna sovražnost do žensk. Na organizacijski ravni se spolna diskriminacija kaže kot seksizem, ki se reproducira z organizacijsko kulturo, s posebnimi pravili in zakoni ter praksami znotraj

formalnih organizacij v gospodarstvu in državni upravi (kot so korporacije ali vladni uradi) ter znotraj institucij (družinskih, političnih, ekonomskih, izobraževalnih, vojaških, kulturnih in religijskih). Izobraževalne institucije, kot primer, ilustrirajo množičnost spolne diskriminacije. Fantje in dekleta imajo namreč zelo drugačno izkušnjo izobraževalnega procesa. K ohranjanju seksizma prispevajo tudi raznolike kulturne institucije, saj je spolna diskriminacija vpeta v literaturo, umetnost, glasbo, jezik, moralo, prepričanje in ideologijo. Ženske so še vedno pogosto primarno prikazane v gospodinjskih, domačih in potrošniških vlogah, kljub temu, da je se je pomembno zvišalo število žensk na trgu dela.

2.2 Kdo je moški in kaj je ženska?

Moški in ženska sta si biološko različna, to je dejstvo, ki ga ne moremo spregledati, saj je nujni pogoj za obstoj družbe sploh. Težava se pojavi, ko se je znotraj pomenskega ovoja (Jogan 2001, 1) naravna različnost preoblikovala in utrdila kot družbena neenakost. Začetna točka spola se običajno postavi v biološki perspektivi, kjer se prične razlikovanje na specifično enega in drugega spola. Oakley (2005, 7) izpostavi, da tudi v biološkem razlikovanju naletimo na družbeno ideologijo prostora in časa. Moško in žensko telo ima v osnovi namreč precej podobno anatomsko sestavo, tudi spolno specifični organi so v takšni ali drugačni obliki pri obeh spolih. V družbenem pomenu se spol oziroma spolna pripadnost definira glede na razlike, ki jih določa kultura in glede na družbena pričakovanja, ki jih ima družba posebej za moškega in posebej za žensko, ko pride do spolne reprodukcije. Argument, s katerim se zagovarja spolno specifične vloge, je družbena učinkovitost. Da družba funkcionira »normalno« in »naravno« pomeni, da mora ženska zavzeti vlogo matere in gospodinje. Obstaja tudi prepričanje, da bi preigravanje »naravno« določenih vlog, pomenilo nesrečno oziroma nesrečne posameznike_ce (Oakley 2005, 7–11). Anundi (v Aapola–Kari 2008, 139–140) govori o spolnih stereotipih, ki so po definiciji pričakovanja in lastnosti ljudi glede na spol in so bili v zgodovini orodje, s katerim so nadzirali in upravljali obnašanje moških in žensk. Oakly (2005, 11) prav tako pravi, da je ženstvenost definirana v odnosu do moškosti in ne obratno. Spolne razlike se običajno definirajo glede na to, kaj ženske so in kaj niso v razmerju do moškega, in ne kako se moški razlikuje od ženske. Torej so moški merilo za normalnost, kot poudarja Jogan (2001).

Kot lahko razberemo iz njene sheme (Slika 2.1), družba od moških zahteva da so samozavestni, neodvisni in dominantni, od žensk pa da služijo skupnosti, so družinsko naravnane, nesebične in pokorne. Takšna družbena pričakovanja spodbujajo in ohranjajo spolno specificirane vloge tako na javnem kot na zasebnem področju. Vse te značilnosti se

potem pokažejo tudi v seksualnosti. Za razliko od družinsko in v razmerja orientiranih žensk, moški svojo veljavo in dominantnost potrjujejo v pogostih rekreacijskih spolnih odnosih izven daljšega razmerja (Schwartz in Rutter 2010, 300).

Nemoteno opravljanje spolnih vlog omogoča stabilnost družbe, zato so močno integrirane v vzgojo. Večino otrok ponotranji spolne stereotipe med 2. in 5. letom starosti. Tudi, če imajo deklice v družini vzor visoko izobražene in zaposlene matere, te vseeno do 12 leta starosti povzamejo družbena pričakovanja ženske. Ta mora biti »pridna punčka«, ki vsem ugodi in je preveč prijazna, da bi se razjezila in postavila svoje potrebe na prvo mesto. Poleg psihičnih značilnosti, ki jih mora imeti vsaka »prava ženska«, sta Benokraitis in Feagin (1995, 22–23) izpostavila še fizične attribute, ženske se še vedno vrednoti glede na njihovo fizično privlačnost, medtem ko se moške vrednoti glede na njihovo uspešnost. Za konec 20. stoletja sta Benokraitis in Feagin (1995) za družbe v zahodni civilizaciji¹ ugotovila, da še vedno živimo v družbi, ki več vloži v kozmetično industrijo kot pa v socialne storitve. Prav tako je privlačnost moškim ena izmed bolj pomembnih značilnosti ženske, ženske pa zato z leti izgubljajo na vrednosti tako v privatni kot v javni sferi.

Ob tem ne smemo pozabiti na seksizem v medijski produkciji, saj so mediji pomemben del socializacije in odsev prevladujoče kulture, njenih razsežnosti in limitov (Jogan 2001, 6). Kot poraz za dosego spolne enakopravnosti jih »lepo« poimenujeta Benokraitis in Feagin (1995, 27–29), saj ne glede na to, da je vse več žensk, ki vstopajo v delovno sfero, te še vedno zavzemajo osrednji položaj v gospodinjskih in kozmetičnih oglasih. Problematici so tudi prikazi na televiziji: ugotovljena je bila močna korelacija med nasilnimi prizori, ki jih moški vidijo na televiziji in nasiljem, ki ga potem izvajajo v realnem svetu. Ženske so na televiziji in oglasih namreč predstavljene kot seksualni objekt (Benokraitis in Feagin 1995, 29).

Če povzamemo družbeno realnost, je biti moški normalno in biti ženska nenormalno. Homo Sapiens, ime rase je moški (Oakley 2005, 21). V moškosrediščni družbi, nas seksizem obdaja iz vseh smeri in mnogi ta seksizem tudi krepijo. To posamezniki počnejo zavedno ali nezavedno in sicer tako da, a) se ne zavedajo spolne diskriminacije, b) so ponotranjili seksistične stereotipe, c) namerno ignorirajo seksizem, zaradi družbenega sprejetja pri drugih moških, in s tem, č) da se ne odzovejo na spolno diskriminacijo, ker se bojijo zavrnitve. Ker so ženske del moškosrediščne družbe, so se v njej rodile in bile v njej socializirane, ni presenetljivo, da tudi same (vendar ne vse), krepijo seksistično obnašanje (Benokraitis in

---

¹ Kamor je slovenska družba prišla v zadnjih dveh desetletjih.

Feagin 1995, 52). »Sprejemanje družbene nemoči žensk, pri ženskah samih in njihova udomačitev je pravzaprav nujen predpogoj za ohranjanje neenakomerne družbene moči v družbi, v kateri je androcentrizem le delno odpravljen« (Jogan 2001, 63).

3 Spolno nadlegovanje v obdobju mladostništva

V zgornjem poglavju sem poskušala prikazati mesto ženske v seksistični družbi in kot je bilo zapisano, je spolna neenakost še vedno globoko zakoreninjena v moškosredniški kulturi. Ženske so resda napredovale na družbeni lestvici in ne ostajajo le v »varnem« zavetju doma, vendar pa popolna enakopravnost še vedno ni dosežena. Odgovore na to sodobno skrivnost lahko iščemo na vseh področjih in na vseh ravneh družbenega delovanja. Jogan (2001, 60) pravi, da »pomembna vloga v teh procesih pripada vzorcem ženskosti in moškosti, ter družbeni vlogi enega in drugega spola.«

Moški naj bodo samozavestni, neodvisni in dominantni, ženska pa naj služi skupnosti, naj bo družinsko naravnana ter hkrati nesebična in ubogljiva. Takšna družbena pričakovanja spodbujajo in ohranjajo spolno specifične vloge tako na javnem kot na zasebnem področju. Vse te značilnosti se potem pokažejo tudi v seksualnosti (Schwartz in Rutter 2010, 300). V preteklosti so bile raziskave, ki se navezujejo na seksualnost, izvedene predvsem iz strani biologov ali psihologov, vendar pa ti raziskujejo seksualno obnašanje z individualnega vidika. Ob tem velja poudariti, da individualistični pristop pojasni le majhen del pojave, za razumevanje celote pa je potrebna tudi družbena perspektiva (Laumann in drugi 2010, 25).

3.1 Reprodukcijski seksizem s spolnim nadlegovanjem

Rahimi in Liston (2009) izpostavita družbeno orodje, ki ohranja konformnost v odnosu do spolne neenakosti, potrjuje moško gospodovanje (dominanco) in je hkrati tudi orodje za nadzorovanje (hetero)seksualnosti. S feminističnega vidika razumeta spolno nadlegovanje kot globoko zakoreninjeno »orodje« v kulturi heteroseksualnosti in moškosredničnosti.

1. Spolno nadlegovanje kot orodje za ohranjanje družbene prilagojenosti (konformnosti) obstoječemu redu družbene spolne neenakosti, se kaže v splošno sprejeti ideologiji moškosti in ženskosti. Spolni stereotipi predpostavljajo, da sta (in bi morala biti) ženska in moški očitno drugačna. Spolno nadlegovanje ima tako funkcijo orodja, ki opomni žensko, kateri spol je vladajoč (dominanten). Kot ugotavljata Rahimi in Liston (2009) se je v preučevanju spolnega nadlegovanja pri mladostnikih_cah pojavil konflikt, ki ga čutijo tudi ženske, ki so že zapustile to obdobje. Izkazalo se je, da kljub temu, da dekleta dojemajo spolno nadlegovanje kot problematično, prav tako menijo, da pozornost, ki jo dobijo od svojih moških sovrstnikov, potrjuje njihovo ženskost. Za dekleta v puberteti je težko doseči soglasje z njihovo spolno identiteto in pričakovanjem seksualnosti, ki jo definirajo meje

prevladujoče (hegemonske) moškosti in ženskosti. Od njih se pričakuje, da so nasprotnemu spolu privlačne in hkrati se od njih zahteva, da ostanejo »čiste« in nedolžne. Spolno nadlegovanje ima v tem kontekstu nalogo kaznovanja, saj jih opomni, da jim ni uspelo ohraniti zahtevanega ravnovesja. Podobno ugotavljata tudi Konrad in Gutek (v Jogan 2001, 153), saj družbene norme zapovedujejo dvojna merila za moške in ženske v heteroseksualnih odnosih. Moški so spodbujeni, da bi imeli več žensk, kar se odraža občudovanju drugih moških, nasprotno pa velja za ženske, katere so zasmehovane in zaničevane, če imajo razmerja z več moškimi.

2. Spolno nadlegovanje kot orodje za nadzorovanje (hetero)seksualnosti se uporablja predvsem v okviru nadzorovanja seksualnosti. Pri tem so na udaru vsi fantje in dekleta, ki se ne prepustijo prevladujočim (dominantnim) vzorcem moškosti in ženskosti (v Conroy 2013, 346). Ženske večkrat poročajo, da so objektivizirane in imajo zaradi svojega spola drugačne priložnosti, prav tako pa se do njih drugače obnašajo. Pri moških pa se spolno nadlegovanje kot orodje za nadzorovanje homoseksualnosti pojavlja predvsem v verbalni obliki. Tako se moški, ki odstopajo od heteroseksualnih normativov, soočajo s homofobičnimi in/ali vulgarnimi komentarji, katerih funkcija je ohranitev tradicionalnih spolnih vlog (Chiodo in drugi 2009, 246).
3. Spolno nadlegovanje kot orodje za potrjevanje moškega gospodovanja je uporabljeno predvsem v smislu dokazovanja moči in dominantnega položaja nad sovrstnicami. S feminističnega vidika Keddie (v Conroy 2013, 346) pojasnjuje, kako strukturna moč, ki prihaja od zunaj, vpliva na medsebojne odnose (interakcijo) sovrstnikov v izobraževalnih ustanovah. Spolno nadlegovanje spodbuja privilegije moškosti in sramoti (diskreditira) ter objektivizira ženske in njihovo ženstvenost (Keddie v Conroy 2013, 346).

Podobne vzorce spolnega nadlegovanja opazi tudi Diana Russel (v Jogan 2001, 161). Dejavniki, ki ohranjajo omenjeno obnašanje, so spolno specifične vloge, ki moškega določajo kot skrbnika in spolnega iniciatorja; na tej podlagi temeljijo kulturni stereotipi o moški in ženski vlogi, ki spodbujajo moške, da v zaposleni ženski najprej vidijo spolni objekt. Pomembne dejavnika sta tudi moč² moških kot vir in posledica izrabe spolnosti ter končno potreba po nadzoru žensk kot sredstvo za dosego moških ekonomskih interesov in za ohranjanje podrejenega položaja žensk.

---

² Telesna in fizična moč.

V razpravah o človeški seksualnosti Schwartz in Rutter (2010, 279) poudarjata, da biologija in genetika sami po sebi ne oblikujeta človeške seksualnosti. Katera seksualna obnašanja so »normalna« in katera niso, nam okolje sporoča od trenutka, ko smo se rodili. Prejšnje raziskave (Laumann in drugi 2010, 26) so na splošno sprejele, da obstaja konflikt med človeško naravo in kulturo, v kateri smo socializirani. Potemtakem je funkcija kulture, da s pravili za seksualno obnašanje, zavira ali omejuje spolni nagon. Z drugimi besedami, spolno zreli mladostniki, ki ne bodo imeli spolnih odnosov, bodo bolj nadzorovali svoje potrebe kot njihovi sovrstniki s praktičnimi spolnimi odnosi. Laumann in drugi (2010) sicer zanikajo to razlago, saj zoži vlogo družbenih procesov v funkcijo omejevanja. Sociokulturni procesi namreč igrajo pomembno vlogo pri določanju tega, kar zaznavamo kot seksualno in kako interpretiramo spolne fantazije in misli. Res je, da biološki faktorji vplivajo na spolno obnašanje, vendar pa igrajo majhno vlogo pri določanju, kakšno naj to bo, oziroma naj bi bilo. To stališče dodatno potrjuje spoznanje (Benokraitis in Feagin 1995, 65) o pomenu posilstva. Izkazalo se je, da posilstvo običajno ni dejanje spolnega poželenja, ampak je nasilno dejanje usmerjeno v žensko (kot podrejeno bitje). Takšna nasilna dejanja so »normalna« sestavina splošne seksistične kulture, ki v mnogih moških, tako mladih kot starejših, spodbuja agresiven pristop do žensk, s čimer potrjuje njihov podrejen položaj v seksualnem in/ali drugem smislu. Kolikor bolj postaja takšna »normalnost« predmet kritičnih presoj in zakonskih zamejitev, toliko bolj se lahko spreminjajo tudi same opredelitve skrajnih praks, kot je posilstvo. Tako Struckman-Johnson in drugi (2010) ugotavljajo, da se je sama definicija posilstva do sedaj večkrat spremenila; v 1970ih so na primer na posilstvo gledali kot na spolni akt, s katerim naj bi se moški le odzval na spolno izzivanje (provokacijo) ženske. Šele kasneje je po opredelitvi posilstvo postalo akt nasilja. Izpostavilo pa se je tudi to, da že sam strah pred posilstvom omejuje svobodo ženske.

Jogan (2001, 148) pravi, da je »spolno nadlegovanje postalo družbeno vidno, ko so bile izkušnje prizadetih ubesedene in ko je ta pojav dobil svoje mesto v javnem diskurzu«. Kot smo že ugotovili so bile ženske znotraj in zunaj doma razumljene kot spolni objekt, kot stvar ali izdelek. Takšno pojmovanje še vedno lahko jasno razločimo v vsakdanjem govoru (iz jezika), ki ga uporabljajo tako dečki kot moški, na kar kažejo izrazi kot so »pička«, »prasic«, »kurba/ica«. Prav tako je takšno izražanje kulturno pridobljeno in sicer na to v veliki večini vpliva televizija, množični mediji, filmi, oglaševanje, lepota industrija, ki žensko nenehno postavlja v vlogo spolnega objekta, ki da obstaja za to, da bi ustregel moškemu. Obstaja visoka korelacija med pornografijo in nasiljem nad ženskami. V pornografskih izdelkih (na

primer filmih) je ženska večinoma prikazana kot podrejena. Nemost žensk je eden izmed večjih razlogov, zakaj je seksizem in spolna neenakost še vedno nekaj družbeno sprejemljivega (Benokraitis in Feagin 1995). Moški vidijo žensko kot objekt seksualne igre, v kateri želijo zmagati ter si tako zagotoviti lastno samo-povečevanje. Spolni odnos se uporablja kot pomembno sredstvo za izboljšanje njihovega socialnega statusa v moški družbi. Ženske sanje pa so pogosto: imeti fanta oziroma moža ter živeti pravljичno podobo »življenja do konca svojih dni« z otrokom v lepi hiši v dobri soseski (Anderson v Mahay 2010, 256).

3.2 Osnovna šola kot ogledalo moškosrediščne družbene ureditve

Na spolno obnašanje močno vplivajo institucije, vendar ne le s tem, da narekujejo, kaj je primerno in ne primerno, temveč tudi z ustvarjanjem in ohranjanjem različnih pogledov na seksualnost. Izobraževalne in religiozne institucije, prav tako družina, kontrolirajo spolno delovanje posameznika s socializacijo in nadzorom ter v primeru odstopanja s stigmatizacijo. Vse to vodi do ponotranjenja seksualnih družbenih norm, kar vodi v kasnejšo samostojno urejanje (regulacijo) (Ellingson in drugi 2004). Lee in drugi (v Tillyer in drugi 2010, 1074) ugotavljajo, da je spolno nadlegovanje vrstnikov najbolj razširjeno ravno v prostorih osnovne šole. Slednje potrjujejo tudi Dinkes in drugi (v Tillyer in drugi 2010), saj so kriminalnim dejanjem, tudi spolnemu nadlegovanju, mladostniki_ice bolj izpostavljeni znotraj šole kot izven. Med drugim se je izkazalo, da je spolno nadlegovanje v dobi mladostništva pomemben napovedovalec reakcije deklic in dečkov na nadlegovanje, ki se pojavi v letih po srednji šoli (Chiodo in drugi 2009, 246).

Biološke spremembe se začnejo v puberteti, ko se razvijejo sekundarne spolne značilnosti, kar vodi k nenadnemu povečanju spolnega zanimanja (interesa). Do teh sprememb prihaja od najzgodnejšega 10. leta starosti do 14. leta, ko se dvigne raven spolnih hormonov, ki povzročijo spolno privlačnost in fantazije. Telesne spremembe se kažejo v fizični rasti, rasti genitalij in ženskih prsi ter v poraščenosti. Vse te spremembe oddajajo mladim signal, da fant ali dekle postajata spolno zrela (DeLamater in Friedrich 2010, 65).

V času pubertete in odraščanja je zelo pomembno oblikovanje celovite identitete posameznika_ice. Spolna identiteta je namreč njen pomemben del in v zadnji fazi pubertete naj bi posameznik_ca zapustila to nestabilno obdobje zorenja s stabilno samopodobo in samozavestnim zavedanjem o svoji ženskosti oziroma moškosti. Lahko pa pride do nasprotnega in je posameznik_ca na koncu še bolj v konfliktu s svojo identiteto, saj le ta ne ustreza heteroseksualnim družbenim pričakovanjem (DeLamater in Friedrich 2010, 66).

Pubertetno obdobje je tudi priložnost za učenje, kako upravljati s fizično in čustveno intimnostjo in kako ravnati v razmerju z drugimi. Mladi v starosti od 10. do 15. leta so pod velikim vplivom množičnih medijev, filmov, televizije, revij, popularne glasbe, kjer si ustvarijo sliko spolnosti in intimnosti (DeLamater in Friedrich 2010, 66). Podobno trdita tudi Hand in Sancez (2000), ki pravita, da obdobje pubertete oziroma mladostništva predstavlja obdobje socializacije, kjer se posamezniki povežejo v prva romantična razmerja in se prvič soočijo z lastno seksualnostjo. Socialne interakcije, ki so seksualne narave, predstavljajo pomembno prelomnico za družbeno-seksualni razvoj. V tem času se mladostniki_ ce spoznavajo s spremembami, ki ji doživljajo, zato zaznavajo velik spekter obnašanja kot primernega. Sočasno se med mladostniki_cami pojavi neformalna prevlada enega spola nad drugim, oziroma se znotraj mladostniške skupine pojavi spolna hierarhija družbene moči, ki jo lahko zaznamo v dotični družbi. Dogajanje v šoli tako nekako predstavlja vajo, ki podpira moško napadalnost in gospodovalnost³.

Šolstvo seveda ni prvi in edini prostor, kjer se posamezniki_ ce srečajo z vzorci (miti in teorijami) spolnih vlog. Dojemanje spola oblikujejo kulturne, družinske in osebne opredelitve moškosti in ženskosti. Mladostniki_ ce zavračajo ali usklajujejo pogosto zelo različne poglede na spol, prav tako pa na primer učni načrt⁴ predvideva le malo pomoči pri tej nalogi (Levstik in Groth 2002, 234). Na koncu ni presenetljivo, da se v njihovem obnašanju odraža kompleksnost njihove lastne izkušnje spola.

Levstik in Groth (2002, 234) omenjata pomanjkljivosti ameriškega učnega načrta, Blakemore in druge (2009) pa dodajo, da je učni načrt na višji stopnji osnovne šole enak vsem učencem, ženskam in moškim, ter da njegova vsebina vpliva na reprodukcijo seksizma. Izobraževalni sistem⁵ vsebuje poleg formalnega učnega načrta še tri druge tipe, ki vzporedno oblikujejo razvoj spolnih vzorcev, kamor Blakemore in druge uvrščajo: neformalni učni načrt, skriti in nični učni načrt. Neformalni učni načrt vsebuje dodatne aktivnosti, ki so povezane s formalnim načrtom (na primer, razne dodatne športne aktivnosti). Skriti učni načrt se nanaša na spolno povezane prakse, ki nastanejo znotraj razreda (na primer, da se učenci postavijo v vrsto po spolu). Še več, mladostnike_ ce se prisili (verjetno nezavedno), da izvajajo pritisk eden nad drugim v skladu s prevladujočimi sprejetimi spolnimi normami s čimer spodbujajo negativno obnašanje med spoloma (še posebej moške). Nični učni načrt pa se nanaša na

---

³ Z drugimi besedami, »agresijo« in »dominanco«.

⁴ V raziskavi je opredeljen ameriški (Levstik in Groth 2002).

⁵ Blakemore in druge (2009) raziskujejo ameriški izobraževalni sistem.

stvari, ki manjkajo formalnemu učnemu načrtu (na primer, v šolah se obravnava predvsem zgodovino belega moškega). Ob tem lahko sklepamo, da uresničevanje prav teh vzporednih oziroma dodatnih, nenapisanih (rutinskih) »načrtov« prispeva k ohranjanju tradicionalne spolne delitve in k reprodukciji seksizma v izobraževalnem sistemu.

V šolah obstaja pritisk za ohranitev spolnih vlog, kar se med drugim kaže v vrstniškem spolnemu nadlegovanju in kot dodaja deLara (2008), je spolno nadlegovanje v izobraževalnih ustanovah podcenjeno in interpretirano kot normalna družbeno-seksualno interakcija med mladostniki_cami.

Spolno nadlegovanje je lahko orodje, s katerim mladostniki_ce izražajo seksualni interes – nekaj, česar jih družba ni naučila, ali pa je to odziv na preobrazbo sovrstnikov_ic, kar prinaša več interakcije med spoloma, na katero niso bili pripravljene (Pepler in drugi v Conroy 2013, 345). Tej razlagi sicer ugovarjajo Shute in drugi (v Conroy 2013, 345), ki ugotavljajo, da prihaja do zlorab tako med spoloma kot tudi znotraj istega spola: potemtakem spolno nadlegovanja goji spolno komformnost, ki zagovarja heteroseksualnost. Z drugimi besedami, nadlegovanje znotraj enega spola in med spoloma, ima podobno funkcijo - spolno nasilje mladostnikov kot odraz spolne strukture moči v družbi na splošno, kjer spolno nadlegovanje ne zaznavajo kot problematično.

3.3 Vrstniško spolno nadlegovanje kot predmet družboslovnih raziskav

Več raziskav kaže na visoko stopnjo spolnega nadlegovanja v osnovnih in srednjih šolah. Anketna raziskava sedmošolcev in osmošolcev ameriške mestne osnovne šole, ki so jo izvedle Mumford in druge (2013), je pokazala, da je bilo pol mladostnikov, ki so sodelovali v raziskavi, deležnih spolnega nasilja; dva od petih osnovnošolcev sta med drugim priznala, da sta bila tudi sama nadlegovalca.

Chiodo in drugi (2009, 246) so v longitudinalni študiji, ki je obsegala skupno 1897 učencev kanadske osnovne in kasneje srednje šole, ugotovili, da je spolno nadlegovanje zelo pogosto med dečki (43%) in dekleti (44%) 9. razreda, kjer so dekleta poročala predvsem o seksualnih šalah, komentarjih in neželenem dotikanju s strani dečkov, dečki pa so poročali, da so bili nadlegovani s homoseksualnimi žalitvami ali pa so prejeli neželjeno spolno vsebino.

Leaper in Brown (2008) sta raziskovali, kakšne izkušnje imajo mladostnice s seksizmom in kako je to povezano s feminizmom. V raziskavi, ki je bila opravljena na vzorcu 600 deklet starih povprečno 15 let iz področja Kalifornije (Amerika), je večina deklet poročala o

spolnem nadlegovanju (90%), akademskem seksizmu (52%), seksizmu v športu (76%); o spolnem nadlegovanju so poročale, da so ga doživele vsaj enkrat (90% deklet), s starostjo respondentk pa se je to število stopnjevalo. Večina deklet (ki so doživele spolno nadlegovanje vsaj enkrat ali dvakrat,) je navajala od vsaj štirih do šest različnih tipov spolnega nadlegovanja. Najbolj pogosto je bilo »neželena in neprimerna romantična pozornost moškega« (67%), naslednje oblika je bila verbalna, »da so jo neprimerno opolzko, poklicali, oziroma uporabili zaničevalno ime za žensko« (62%), »da so izpostavljali njihovo fizično podobo« (58%) in da »je prišlo do neželenega namernega fizičnega kontakta« (51%), prav tako je vredno še dodati, da je nekaj deklet (37%) poročalo o »posmehovalni, zlobni, šali o ženski« in da so bile »ustrahovane s strani moškega« (28%). Kar se tiče feminističnega znanja, je 80% deklet vedelo nekaj o feminizmu, vprašanje pa je bilo tudi, kako so ga razumela in če so se same identificirale kot feministke. Kot feministke se je definiralo tri četrtine deklet, prav tako jih je toliko razumelo definicijo oziroma bilo seznanjenih z njo. V raziskavi se je izkazalo, da je starost pomemben indikator pri prepoznavanju spolnega nadlegovanja in seksizma, saj starejša dekleta večkrat kot mlajša prijavijo takšno dejanje. Prav tako so ugotovili, da ima feminizem veliko vlogo pri razumevanju lastnih pravic saj so dekleta, ki so se identificirale kot feministke, prej prijavile spolno nadlegovanje kot tiste, ki se tako niso opredelile.

Fineran in drugi (2003) so v Johannesburgu (Južna Afrika) in Chichagu (Amerika) raziskovali vrstniško spolno nasilje in vrstniško nasilje med mladostniki_cami starimi od 16. do 18. let. Rezultate so predstavili leta 1999 in ti so pokazali, da je bilo 79% južnoafriških in 83% ameriških srednješolk_cev izpostavljenih spolnemu nadlegovanju svojih sovrstnikov, od tega je 78% južnoafriških in 74% ameriških srednješolcev priznalo, da so spolno zlorabljali tudi sami. Spoznali so, da se spolno nadlegovanje pogosto dogaja znotraj vrstniške skupine in ne med vrstniškimi skupinami, te skupine pa so spolno različne. Se pravi, v spolno mešani vrstniški skupini je večja verjetnost, da bo prišlo do spolnega nadlegovanja in sicer bo lahko ista oseba tako nadlegovalec kot tudi žrtev nadlegovanja.

3.4 Torije vzrokov za vrstniško spolno nadlegovanje

Spolno nadlegovanje med mladostniki vsebuje dejanja, ki so resnega pomena, se dogajajo neprekinjeno in so tako razširjena, da omejujejo posameznikovo sposobnost do aktivnega in nemotenega izobraževanja ali pa ustvarjajo sovražno izobraževalno okolje. Takšno nadlegovanje se lahko pojavlja v različnih oblikah, kot je vlečenje za obleko, drgnjenje enega

ob drugega, otipavanja/tipanje/ščipanje, prav tako pa se spolno nadlegovanje kaže tudi v verbalni obliki, kot so seksualne šale, komentarji, govornice (Chiodo in drugi 2009).

Razumevanje spolnega nadlegovanja se razlikuje glede na spol. Čeprav tako dekleta kot tudi fantje razumejo kot spolno nadlegovanja precej podobna dejanja, pa se zadeva obrne pri dojetju. Medtem ko mladostniki (oni) nimajo težav z razumevanjem neprimerne obnašanja, pa takšnih dejanj ne razumejo kot ogrožajočih, kakor jih razumejo dekleta (Terrance in drugi 2004, 487). Zanimivo je dodati, da čeprav spolni stereotipi pogosto izražajo spolno neenakost v kulturi, raziskave večkrat pokažejo, da dekleta neenakega pristopa ne zaznavajo ali pa ga dopuščajo (Leaper in Brown 2008). DeLara (2008) razkriva, zakaj prihaja do tega, in sicer pravi, da se mladostniki ce pogosto odločijo, da bodo spolno nadlegovanje tolerirali v zameno za ohranitev družbenega položaja znotraj vrstniške skupine.

Miller (2008) je raziskovala nasilje, ki ga doživljajo afroameričanke nižjega razreda v eni od ameriških srednjih šol. Ugotavlja, da se spolno nadlegovanje, tako v verbalni kot fizični obliki, običajno dogaja vedno znova na istih mestih in odkrito pred šolskim osebjem. Glede na poročanje mladostnic_kov se nadlegovanje lahko pojasni kot splošno nespoštovanje žensk, ki prežema kulturo šole (in tudi večje skupnosti). Če smo bolj natančni, učenci moškega spola uporabljajo fizično in verbalno spolno nadlegovanje kot izraz svoje moči in statusa, ki se kaže v ustrahovanju sovrstnic ženskega spola in dokazovanju svoje spolne premoči, ko so bili romantično ali spolno zavrženi. Na kratko, Jody Miller je našla dokaze o prodornosti obstoječe moškosrediščne kulture, ki podpira spolno nadvlado moških in viktimizacijo žensk v šoli.

Posameznikova izkušnja družbenega spola ima velik vpliv na njegovo oziroma njeno spolno poželenje. Ko fant vstopi v najstništvo, posluša šale, kako imajo fantje nenehno spolno poželenje. Pri dekletih pa naj bi bilo podobno, le da se morajo tem skušnjavam upreti. Takšna, po spolu različna, sporočila imajo moč ne le na odnos in obnašanja, temveč tudi na fizično in biološko izkušnjo. Na primer, na dekle, ki bo zatiralo svoje spolno poželenje, bo to nezavedno vplivalo, kako se bo razvila fizično in kako bo dojemala svoje telo (Schwartz in Rutter 2010, 274–275).

Kot ugotovita Levstik in Groth (2002), je pri mladostnikih zelo pomemben varen prostor, kjer se lahko razpravlja o temah sodobne socialne in družbene strukture. V tem okolju mladostniki razvijejo besednjak za razpravo o človekovih pravicah in za prepoznavanje različnih perspektiv. Takšen sistem bi jih naučil kritičnega mišljenja o trenutnih praksah spola

in seksualnosti, saj v nasprotnem primeru nimajo informacij o možnostih, ki jih imajo v svojem življenju. Tukaj se najde povezava reprodukcije seksizma, saj je tovrstno pomanjkanje informacij pomemben faktor pri ohranjanju družbenega reda, ki se opira na dominacijo enega spola nad drugim ali na omejenosti moškega in ženskega spola.

DeLara (2008) na podlagi izsledkov raziskave o vrstniškem nadlegovanju v ameriških osnovnih šolah upravičeno trdi, da ni le krivda mladostnikov_ice, da v izobraževalnih institucijah prihaja do spolnega nadlegovanja, saj za to odgovarja predvsem osebje. V prihodnje bi morala šola poskrbeti, da lahko žrtve spregovorijo o problemu spolnega nadlegovanja, saj učenci običajno poročajo o odsotnosti odgovornih oseb, ko do tovrstnega nasilja prihaja. Učitelji ob tem pravijo, da niso dobili ustreznih napotkov, kako se soočiti s težavo, oziroma se izgovarjajo, da naj se z vmešavanjem ne bi nič spremenilo. Pravijo tudi, da jih pri tem omejujejo pravilniki, procesi in preobremenjenost z drugim delom. Večina šol res nima ustreznih navodil in izobraževanja, kako ravnati v primeru spolnega nadlegovanja. Kljub temu pa imajo odgovorne osebe vseeno neprimerne odzive na spolno nadlegovanje; nekatera dekleta so tako poročala o tem, da se učitelji_ce na pritožbe dostikrat odzovejo neprimerno in zvrčajo krivdo za nadlegovanje nanje, češ, da če se tako oblečejo, naj pričakujejo posledice. Poročajo tudi, da učitelji_ce vidijo, kaj se dogaja, vendar pravijo, da so to pač fantje in da to ni resen problem, naj da ne pretiravajo (Rahimi in Liston 2009).

Sklenemo lahko z Brandenburgovim prepričanjem (v Terrance in drugi 2004): kljub temu, da spolno nadlegovanje ni sprejemljivo obnašanje, je vrstniško spolno nadlegovanje pogosto zavrnjeno kot normalno mladostniško vedenje.

3.5 Spopadanje s spolnim nadlegovanjem

Leaper in druge (2013, 970) so v študiji preverjale sociokulturne (narodnost, izobrazbo staršev), medosebne (podpora od zunaj), razvojne (starost, perspektiva posameznika) in individualne (samopodoba, identifikacija s feminizmom) dejavnike, ki so bili pokazatelji kognitivnih ocen deklet za spopadanje s spolnim nadlegovanjem.

1. Sociokulturne okoliščine: narodnost in izobrazba staršev

Narodnost in izobrazba staršev je lahko zelo pomemben sociokulturni dejavnik, ki vpliva na to, kako se deklice odzivajo na seksizem v praksi. Narodnost oziroma rasa na to vpliva na dva nasprotna načina: a) dekleta, ki pripadajo rasni manjšini, bodo prej reagirale na seksistično okolje, ker že imajo izkušnje z rasnimi predsodki ali b) rasna manjšina ne bo reagirala na seksizem, ker se pripadniki bolj identificirajo z raso kot pa s spolom. V

raziskavi se je sicer izkazalo, da so latino deklice manj reagirale na seksizem, saj so sprejele tradicionalne vloge spolov, kot jih določa njihovo kulturno okolje. Kar se tiče izobrazbe staršev, se je izkazalo, da deklice, katerih starši so višje izobraženi, prej padejo v kategorijo teh, ki se s spolnim nadlegovanjem soočijo, medtem ko se deklice, katerih starši imajo nižjo izobrazbo, spolnemu nadlegovanju raje izognejo (Leaper in druge 2013, 972).

2. Medosebni stiki: Prejeta družbena podpora

Podpora od zunaj je za mladostnice zelo pomemben dejavnik, zaradi katerega se lažje spoprijemajo s spolnim nadlegovanjem in ga tudi lažje prepoznajo.

3. Razvojni dejavniki: Starost in perspektiva posameznika

Starejše ko so bila dekleta, več spolnega nadlegovanja so doživljale. Na ta podatek moramo vseeno biti pozorni, saj je potrebno razumeti, da dekleta na spolno nadlegovanje gledajo drugače v obdobju mladostništva kot kasneje, ko že razvijejo veščine za prepoznavanje seksizma. Ob tem Leaper in druge (2013) dodajo, da se preobrat zgodi predvsem v načinu razmišljanja. Starejše ko so, prej bodo lahko na pogled gledale iz perspektive tretje osebe in zaznale dogajanje od zunaj. Tudi Leaper in Brown (2008, 694) ugotavljata, da je starost pomembna pri prepoznavanju spolnega nadlegovanja in seksizma, saj starejša dekleta večkrat prijavijo takšno dejanje kot mlajša. Prav tako so ugotovili, da ima feminizem veliko vlogo pri razumevanju svojih pravic, saj prispeva k temu, da so starejša dekleta bolj ozaveščena in zato tudi bolj občutljiva ter to prej prijavijo.

4. Individualni dejavniki: Samopodoba in feministična identiteta

Višjo ko ima dekle samopodobo, prej se bo soočila s spolnim nadlegovanjem in nadlegovalcem, medtem ko nižja samopodoba vodi v izogibanje. Slednje v svoji raziskavi potrjujeta tudi Leaper in Brown (2008, 694–700), ki ugotavljata, da ima feminizem veliko vlogo pri razumevanju lastnih pravic, zaradi česar dekleta prej prepoznajo spolno nadlegovanje in ga prijavijo. Dodajata še, da so tista dekleta, ki so že imela močno zavest o sebi in se niso povezala s tradicionalnimi vlogami ženske, veliko prej zaznale seksizem kot ostala dekleta.

Na tem mestu bi dodala še spoznanja Terrance in drugih (2004), ki pravijo, bodo ženske prej kot moški posvojile vzorce ne-tradicionalne vloge spola. To naj bi bilo še posebej vidno v času mladostništva, saj imajo dečki manj egalitaren odnos do spolnih vlog kot pa dekleta. Ob

tem sklepajo, da je višja stopnja osnovne šole pomembno okolje, ki oblikuje prostor za (re)produkcijo seksizma. Podobno trdita Malovich in Stake (v Terrance in drugi 2004), ki sta v svoji študiji ugotovila, da so učenci_ke s tradicionalnimi vrednotami bolj tolerantni do spolnega nadlegovanja, kot učenci_ke, ki so bile vzgojene v liberalnem duhu.

V longitudinalni raziskavi (Chiodo in drugi 2009, 247) so želeli raziskati, kakšne so posledice vsakodnevnega doživljanja spolnega nadlegovanja v kasnejših letih. Preverjali so, kakšno je stanje spolnega nadlegovanja v 8. razredu in kaj se je dogajalo 3 leta pozneje. Ugotovili so, da se v problematični družbi pojavi večja možnost, da bodo posamezniki_ce spolno nadlegovani, in, da obstaja večja možnost za spolno nadlegovanje pri dekletih, ki so puberteto dosegle prej kot njihove vrstnice, zato ker so pri dečkih vzbudile (ne)želeno pozornost. Pomembno in alarmno razkritje je bilo med drugim, da se je pri dekletih, ki so večkrat poročala o spolnem nadlegovanju v 8. razredu, v naslednjih treh letih močno povečala možnost uporabe substanc, zmanjšala se jim je samozavest in kazale so znake depresije. Raziskava je tako pokazala, da spolno nasilje nad mladostniki_cami, podobno kot pri odraslih, poveča možnost, da bo imela žrtev v prihodnje psihične probleme (Chiodo in drugi 2009, 247).

Chiodo in drugi (2009, 246) tudi ugotavljajo, da so bile posledice spolnega nadlegovanja pri dekletih hujše kot pri dečkih: pri dekletih se je povečalo tveganje samo-poškodovanja, samomorilnih misli, nezdravega hujšanja, pojavili so se zgodnji začetki romantičnih razmerij, uporaba različnih substanc, prav tako pa se v šoli niso počutile varne. Podobno se je dogajalo tudi z dečki, le da se ti niso posluževali diet in hujšanja, prav tako niso imeli potrebe po samo-poškodovanju. Je pa raziskava pokazala, da bodo ti, ki so bili v mladostništvu žrtev spolnega nadlegovanja, v kasnejših letih (2,5 let pozneje) prej prijavili nadlegovanje svojih sovrstnikov ali partnerjev, kot sovrstniki, ki prej niso bili nadlegovani.

1. Fizične in vedenjske posledice spolnega nadlegovanja

Nekatere oblike spolnega nadlegovanja vsebujejo fizični napad, četudi pa napad ni fizičen, ima lahko žrtev resne fizične probleme in razvije resnično bolezen. Pogoste tovrstne posledice so na primer glavoboli, slabost, izguba ali pridobivanje teže, napadi tesnobe, zloraba drog in alkohola, depresija, nezadovoljstvo z delom, občutek nemoči in ranljivosti, izguba samozavesti, občutek jeze, strahu in zaskrbljenosti, težave pri koncentraciji, včasih pride celo do samomora.

2. Psihološke in čustvene posledice spolnega nadlegovanja

Za razliko od moških, so bile ženske socializirane v pasivne osebe, ki mirno sprejemajo, ko jih ljudje preslišijo ali pa če se iz njih norčujejo, prav tako pa rade prevzamejo krivdo, če gre kaj narobe. Spolna neenakost ima seveda posledice na oba spola, vendar pa je veliko bolj dovzetno za ženske.

4 Preprečevanje spolne diskriminacije

Spolna neenakost in seksizem sta v današnji družbi še vedno prisotna. Benokraitis in Feagin (1995, 185) naštejeta tri predpostavke, ki so napačne in v družbi ohranjajo status quo. Prvo, ženske predvidevajo, da če bodo trdo in dobro delale, bodo njihov talent in njihove sposobnosti prepoznane in nagrajene. Drugo, predvidevajo, da je spol irelevanten pri razdelitvi nagrad in da je zmaga na strani meritokracije. Tretje, predvidevajo, da bo nekdo drug izboril njihove boje. Iz tega avtorja sklepata, da je pred nami še dolga pot, preden bomo dosegli enakost spolov.

Ne glede na »temačno« napoved, Benokraitis in Feagin (1995, 185) predstavita korake za odpravo spolne diskriminacije. Prvi korak je ta, da ženske prepoznajo spolno diskriminacijo. Drugi korak je, da vedo, kaj narediti v primeru spolne diskriminacije in se postavijo za svoje pravice. Nujno je, da se ženske organizirajo in se borijo za odpravo spolne diskriminacije. Večino moških ne bo agresivno uveljavljalo ženskih pravic, ker to ogroža njihov osebni in ekonomski interes. Poleg naštetega, lahko preprečujemo diskriminacijo z izobraževanjem in ozaveščanjem najširše javnosti. Pravita, da je veliko organov pregona, šol, medijev, organizacij, ki so pripravljene ozaveščati in diskutirati o zadevah, kot je posilstvo, spolno nadlegovanje in zlorabe otrok. Ob tem pa mora biti seveda možnost, da se nadlegovanje prijavi, kar ne bi smelo biti družbeno nesprejemljivo, temveč bi se moralo spodbujati (Benokraitis in Feagin 1995).

4.1 Pravna ureditev spolnega nasilja v slovenski zakonodaji

Za odpravljanje spolne neenakosti je potrebno uvesti politiko enakopravnosti spolov in Slovenija je to vzpostavila in uresničevala že pred državno samostojnostjo in vključitvijo v Evropsko Unijo. Zanimivo je, da se je že v času socializma omogočil sistem, ki je postavil »institucionalne podlage za odpravljanje demokracije, ne le na formalno pravni ravni, temveč tudi na ravni enakih možnosti, zlasti v javnem prostoru« (Jogan 2011, 150). Postsocializem, ki je bil kakor tranzitno obdobje na poti do moderne razvite družbe, pa je zanimanje za to problematiko potisnil nazaj na obrobje (Jogan 2011, 149–155).

V samostojni Sloveniji je spolna diskriminacija kot kršitev osnovnih človekovih pravic zapisana v 14. členu Ustave Republike Slovenije (št. 47/2013). Kot podpisnica številnih mednarodnih dokumentov (Organizacija Združenih narodov, Svet Evrope) se je Slovenija obenem zavezala k izboljšanju položaja žensk in doseganju dejanske spolne enakosti. Kot

članica Evropske Unije, jo k urejanju tega področja zavezujejo tudi direktive, ki jih članstvo zahteva.

4.1.1 Zakon o enakih možnostih žensk in moških

Namen Zakona o enakih možnostih žensk in moških (1. člen ZEMZM) (v nadaljevanju ZEMZM), ki je bil sprejet leta 2002, je »izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, ekonomskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem ter na drugih področjih družbenega življenja«. V drugi točki zakona se nadaljuje, da je »ustvarjanje enakih možnosti naloga celotne družbe in pomeni odstranjevanje ovir za vzpostavljanje enakosti spolov, zlasti s preprečevanjem in odpravljanjem neenakega obravnavanja spolov kot oblike diskriminacije v praksi, ki izvira iz tradicionalno in zgodovinsko pogojenih različnih družbenih vlog, ter ustvarjanje pogojev za vzpostavljanje enake zastopanosti obeh spolov na vseh področjih družbenega življenja«.

V 4. členu (ZEMZM, Ur. l. RS), je definirana enakost spolov in sicer: »Enakost spolov pomeni, da so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic in za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od rezultatov, ki jih prinaša razvoj.« V 5. členu (ZEMZM, Ur. l. RS) pa je zapisano kaj pomeni enako obravnavanje spolov.

»(1) Enako obravnavanje spolov pomeni odsotnost neposredne in posredne oblike diskriminacije zaradi spola.«

»(2) Neposredna diskriminacija zaradi spola obstaja, če je oseba zaradi svojega spola bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih okoliščinah obravnavana manj ugodno kot oseba nasprotnega spola.«

»(3) Posredna diskriminacija zaradi spola obstaja, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanje v enakih ali podobnih okoliščinah in pogojih postavljajo osebe enega spola v manj ugoden položaj, razen če so te določbe, merila ali ravnanje ustrezni, potrebni in upravičeni z objektivnimi dejstvi, ki niso povezana s spolom.«

4.1.2 Kazenski zakonik

Kazniva dejanja zoper spolne nedotakljivosti so opredeljena v 19. poglavju Kazenskega zakonika Republike Slovenije (KZ-1-NPB4, Ur. l. RS) (v nadaljevanju KZ) in sicer je spolno

nasilje posebej obravnavano v 171. členu (priloga A), spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let pa je obravnavano v 173. členu (priloga B).

V Pregledu dela policije za prvo polletje 2015 (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije 2015, 17) je bilo število kaznivih dejanj v kategoriji »Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost« v letu 2015, 130 kaznivih dejanj, za primerjavo pa je bilo v letu 2014 prijav več, kar 189. Posebej je zabeleženo 109 preiskanih kaznivih dejanj, ki prav tako pripadajo tej kategoriji. Policija kot kazniva dejanja zoper spolne nedotakljivosti obravnava posilstvo (posebej dokončano in poskus); spolno nasilje; kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja; spolni napad na osebo mlajšo od 15 let; pridobivanje oseb, mlajših od 15 let, za spolne namere; prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva ter druga kazniva dejanja.

Obravnava in kaznovanje spolnega nasilja, kot je zapisano v omenjenih členih zaradi zakona, ki štiti mladostnike, ne pove kaj dosti o kaznovanju mladoletnikov, ki izvajajo spolno nasilje v višjih razredih osnovne šole. V tem primeru se obrnemo na kazenski zakonik, ki obravnava mladostnike.

V 72. členu (KZ-UPB1, Ur. l. RS) so pojasnjeni vzgojni ukrepi in kazni za mladoletnike (priloga C) v 71. členu (KZ-UPB1) pa je jasno zapisano izključevanje kaznivih sankcij proti otrokom, se pravi prosti osebi, ki še ni bila stara štirinajst let. 72. člen pravi, da se sme mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star štirinajst let, pa še ni bil star šestnajst let (mlajši mladoletnik), izreči le vzgojni ukrepi. In, da se mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star šestnajst let, pa še ni bil star osemnajst let (starejši mladoletnik), smejo izreči vzgojni ukrepi pod pogoji, določenimi v tem zakoniku. Namen vzgojnih ukrepov in kazni za mladoletnike, v 73. členu (KZ-UPB1) je, da se mladoletnim storilcem kaznivih dejanj z varstvom in s pomočjo, z nadzorstvom nad njimi, njihovim strokovnim usposabljanjem in razvijanjem njihove osebne odgovornosti zagotovijo njihova vzgoja, prevzgoja in pravilen razvoj.

V Pregledu dela policije za prvo polletje 2015 (Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije 2015, 19) je prav tako na voljo evidenca mladoletniške kriminalitete. V letu 2015 so bila s strani mladoletnih oseb dokumentirana 4 posilstva, 1 spolno nasilje, 3 spolni napadi na osebo, mlajšo od 15 let, ter 10 prikazovanj, izdelave, posesti in posredovanja pornografskega gradiva; ni pa bilo nobenega primera pridobivanja oseb (mlajših od 15 let) za spolne namere.

4.2 Pravilnik o šolskem redu osnovne šole

Glede na dosedanja spoznanja o pomenu obravnavanja spolnega nadlegovanja v času osnovnošolskega izobraževanja je umestno zanimanje za pravno ureditev tega pojava na tem področju. Za obravnavo spolnega nasilja in v tem okviru torej tudi spolnega nadlegovanja je pomembno pregledati še pravilnik in sicer bom za primer podala pravilnik Osnovne šole Brežice (Osnovna šola Brežice 2015), katero so obiskovale osebe, ki sem jih intervjuvala. Kot je zapisano v pravilniku, je bil ta sprejet v skladu s 60. členom Zakona o osnovni šoli ter v povezavi z Vzgojnim načrtom Osnovne šole Brežice. Leta 2015 ga je na predlog ravnateljice sprejel svet zavoda.

V poglavju dolžnosti in odgovornosti učencev je zapisano, da morajo učenci spoštovati pravice učencev, zaposlenih in zunanjih sodelavcev šole ter da imajo spoštljiv in strpen odnos do individualnosti, človeškega dostojanstva, etnične pripadnosti, veroizpovedi, rase in spola. Prav tako naj ne ovirajo in ne motijo učencev in učiteljev pri delu (Osnovna šola Brežice 2015).

Pravilnik pod poglavjem »Načini zagotavljanja varnosti« pravi, da mora šola varovati učence pred: nadlegovanjem, trpinčenjem, zatiranjem, diskriminacijo, nagovarjanjem k dejanjem, ki so v nasprotju z zakonom in splošno sprejetimi civilizacijskimi normami, ter tem, da bi jih namerno poniževali drugi učenci, delavci šole in druge osebe, ki vstopajo v šolski prostor (Osnovna šola Brežice 2015).

Učencem v času pouka in odmora ni dovoljeno nasilno vedenje in sicer v šolskem prostoru ali pri dejavnostih, ki jih organizira šola, ni dovoljeno kakršnokoli nasilje – fizično, psihično, spolno ali verbalno (Osnovna šola Brežice 2015).

Posebej je v pravilniku poglavje, kakšna so ukrepanja in postopki šole pri zagotavljanju varnosti učencev in kršitvah pravil obnašanja in ravnanja. Že v prvi vrstici je zapisano, da je »vsak strokovni delavec dolžan ukrepati pri zagotavljanju varnosti učencev...« V nadaljevanju je zapisano, da se na šoli zavzemajo za ničelno toleranco do nasilja. Kot spolno nasilje je specifično zaznano otipavanje, zalezovanje, namigovanje na spolnost, razkazovanje intimnih delov telesa, razkazovanje pornografskega materiala in tako naprej (Osnovna šola Brežice 2015). V pravilniku prav tako najdemo jasno definiran postopek v primeru nasilja učenca do vrstnikov (priloga Č).

5 Kvalitativna raziskava spolnega nadlegovanja v osnovni šoli

Pristop, ki sem ga izbrala za raziskovanje vrstniškega spolnega nasilja, je kvalitativen, saj sem z uporabo polstrukturiranih intervjujev želela pridobiti poglobljene osebne izkušnje in poglede vprašanih na spolno nadlegovanje v času osnovnošolskega obdobja. Intervjuje sem izvedla z osebami, ki so osnovno šolanje že zaključile in sicer so vsi vprašani obiskovali isto osnovno šolo, za katero sem vedela, da se je na njej spolno nadlegovanje že pojavljalo.

Z zbiranjem izkušenj intervjuvanih posameznikov sem želela odgovoriti na raziskovalno vprašanje diplomskega dela, in sicer me zanima, katere so tiste okoliščine v katerih prihaja do pojava spolnega nadlegovanja⁶. Da bi lahko na vprašanje odgovorila s kvalitativnim metodološkim pristopom sem za ta namen postavila še dve delovni podvprašanji.

Delovni podvprašanji:

3. Katere so tiste okoliščine, ki spodbujajo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?
4. Kakšni so mehanizmi, ki opravičujejo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?

5.1 Struktura vzorca

Priložnostno izbran vzorec je obsegal skupno 6 heteroseksualno usmerjenih oseb, od tega sem intervjuvala 3 ženske in 3 moške stare od 23 do 28 let. Intervjuji so potekali med 11. in 15. avgustom 2016 v Brežicah. Intervjuje sem izvedla individualno in osebno s štirimi osebami ter z dvema preko spletnega pogovora (tipkanje). Intervjuji so bili neformalne oblike in so časovno obsegali od 40 do 90 min pogovora.

Tabela 5.1: Struktura vzorca.

	Ženske			Moški		
	Oseba A	Oseba B	Oseba C	Oseba Č	Oseba D	Oseba E
Starost	24	23	24	28	27	24
Izobrazba	Splošna gimnazija	Univerzitetna izobrazba	Splošna gimnazija	Višješolska izobrazba	Srednja ekonomska	Splošna gimnazija
Zaključek osnovne šole	2007	2007	2007	2003	2004	2007

⁶ V diplomskem delu se osredotočam na vrstniško spolno nadlegovanje v osnovni šoli, bolj natančno, na višji stopnji osnovnošolskega šolanja.

Zaradi narave tematike pa je bila vsekakor prednost, da sem vprašane osebno poznala in jim zagotovila anonimnost. Čeprav sprva nenamensko, se je vzorec izkazal kot reprezentativen v tem smislu, da so vprašane osebe zajemale in/ali navajale osebo (tarčo), ki je bila pogosto spolno nadlegovana, bila manj pogosto nadlegovana in ki ni bila nadlegovana ter nekoga (storilca), ki je pogosto nadlegoval, ni nadlegoval vendar bi si to želel, ter nekoga, ki niti ni imel te želje.

Vprašanja so bila posebej sestavljena za ženske (priloga D) in posebej za moške (priloga E). Iz pogovora sem namreč želela razbrati problem spolnega nadlegovanja, ki je bilo usmerjeno v ženske. Vprašanja so bila za oba spola podobna, le da so bila za ženske zastavljena kot za prejemnice (žrtve) spolnega nadlegovanja, za moške pa kot za akterje spolnega nadlegovanja. S tem pristopom sem želela dobiti pogled na isti problem iz dveh (spolno) različnih perspektiv. Naj še enkrat poudarim, da sem se v svojem diplomskem delu osredotočala na spolno nadlegovanje kot na spolno nasilje, ki je od moškega usmerjeno v žensko, kljub temu, da sicer niso vsi moški nadlegovalci in da niso vse nadlegovane ženske (Hand in Sanchez 2000).

Za intervju sem imela pripravljena osnovna vprašanja, s katerimi sem vodila sicer sproščen pogovor. Vprašanja sem oblikovala v šest sklopov; v prvem sklopu sprašujem po puberteti, v drugem navežem pogovor na spolno vrstniško spolno nadlegovanje v osnovni šoli in njihovo osebno izkušnjo, v tretjem me zanima predvsem položaj deklet, v četrtem odzivi okolice na spolno nadlegovanje v osnovni šoli, nato pa v petem sklopu prenesem vprašanja na vpetost spolnega nadlegovanja v družbo in pomen le tega ter v šestem sklopu zaključim s splošnim vprašanjem o enakopravnosti spola in feminizmu.

5.2 Analiza intervjujev

V obdobju pubertete se mladostniki_ce soočajo s telesnimi spremembami, kar vzporedno prinese še zmedo identitete, saj se okolica do deklet, ki se jim bolj intenzivno razvijejo sekundarni spolni znaki, obnaša drugače kot pred tem. Fantje ne vedo kako bi se na spremembe odzvali, zato se nekateri poslužujejo spolnega nadlegovanja, drugi pa o tem fantazirajo. Pomembno vlogo pri tem ima družbeni položaj in samozavest posameznika. Fantje se spopadajo z idejo moškosti, dekleta pa so se zaradi sekundarnih spolnih znakov in odziva okolica spopadajo z idejo ženskosti.

»Odkrito povedano se mi zdi, da sem bila bolj fantovski tip. In zaradi tega me je ta razvoj telesa, še toliko bolj begal, ker ugotoviš da nisi več fantovski tip. Da nisi več eden izmed njih. Mislim, saj si, ampak obenem nisi. Pač si anomalija« (Oseba C).

Na drugi strani se moški svoje pubertete spominjajo predvsem po hormonskih spremembah, ki so vplivale na njihovo interakcijo z nasprotnim spolom⁷:

»/.../ bil sem moškega spola, imel sem poln kup hormonov, puberteta in ženske so me zanimale. Riti so me privlačile, ker so bile okrogle in čvrste in mamljive ali neki. /N/sem pa tudi recimo počel to, ker so vsi drugi recimo, vem da nisem zaradi tega, ampak pač ker sem imel močno željo po tem in to je to. Pač želja« (Oseba D).

Spolno nadlegovanje se je v času osnovne šole dogajalo zelo pogosto in očitno, vendar pa ni bilo dojeta kot resen problem. Vsi vprašani, posebej ženske, so se tudi v tistem času že nekako zavedali, da spolno nadlegovanje ni družbeno sprejemljivo, vendar pa ga vseeno niso smatrali kot nekaj nenavadnega in čudnega.

»Pač, vedla sem, da mi pač v enih trenutkih ni ok, ampak to tak kao vsi delajo in ne vem. Nisem se takrat sploh, da bi bilo pa to spolno nasilje. Mislim, verjetno sem najbrž si mislila, samo ne pa da bi bilo to tak neki groznega, takrat.« (Oseba B).

»Glede na to, da se je dogajalo v vsak dan, sem to tako tudi sprejel. Ni me preveč skrbelo za vse skupaj. Nikoli nisem nekomu rekel »nehaj s tem« ali kaj podobnega. Pač vse skupaj sem sprejel« (Oseba Č).

Spolno nadlegovanje je bilo obravnavano kot normalen pojav na višji stopnji osnovne šole, ker je bil predvsem dovoljen. Odgovorne osebe namreč niso storile nič, da bi vsakodnevno spolno nadlegovanje preprečile, čeprav je vsak izmed vprašanih zagotovil, da kaj takšnega ni bilo mogoče spregledati. Prav tako nihče ne poroča o kakšnih večjih sankcijah. Ravno nasprotno, oseba D pravi: *»našo razredničarko, /.../ je rekla, da so si same krive, da naj se nehajo tko pomanjkljivo oblačiti.«*

Problem spolnega nadlegovanja, s katerim so se dekleta dnevno soočala znotraj prostorov osnovne šole, običajno ni prišel do staršev. Le oseba C se je o tem neuspešno pogovorila z očetom, ki je potekal takole:

---

⁷ Vse intervjuvane osebe se opredeljujejo kot heteroseksualne.

»Ja, sem povedala, da me boli rit od tega. Pa je oče samo začudeno vprašal »a že?«. In to je bilo vse. To mi ni nič pomagalo«.

Ker je spolno nadlegovanje sprejeto iz strani odgovornih v šolstvu in nenazadnje tudi staršev je popolnoma razumljivo, kot bomo izvedeli v nadaljevanju, da so dekleta pri dojemaju spolnega nadlegovanja v obdobju pubertete izjemno zmedene, saj ne vedo točno, kako bi se ob tem počutile. Glede na to, da se ta faza odraščanja dogaja v prostorih vzgojno izobraževalne institucije, reakcija oziroma ne-reakcija odgovornih kaže na sprejetost pojava. Spolno nadlegovanje je tako veljalo kot nekaj normalnega, saj ni prihajalo do nikakršnih sankcij s strani odgovornih oseb, ki v osnovni šoli veljajo, kot tiste, ki postavljajo pravila in kaznujejo. V primeru spolnega nadlegovanja se ni izvajalo učinkovitih sankcij ali dodatnih izobraževanj, ki bi tovrstno obnašanje odpravilo. Učenke so se same soočala z nastalo situacijo, v katero so vstopile, ko so prestopile iz nižje na višjo stopnjo.

»Ker ko smo bili tam, je bilo pač čisto samoumevno, da ko prideš tam, na višjo stopnjo, te bodo pa začel fantje šlatat. In ti si pač tam, v tem sistemu in to sprejmeš. Sej se upiraš, sej ga brcneš nazaj ampak pol je spet tle nasilje« (Oseba B).

Nadlegovanje ni bilo skrito, resda se je večinoma dogajalo med odmori, vendar je bil osrednji prostor spolnega nadlegovanja hodnik, kar pomeni, da so se tudi zaposleni zavedali dogajanja.

»Vem, da je bilo to vedno med dolgim odmorom, ko smo vsi bili na kupu na hodnikih. In pač ne vem, iz vsakega razreda je bil nek tip, ki je sošolko ali drugo sošolko za rit prijemal, udarjal po riti in včasih, so te ženske tko na nek način veselo tekle okoli in kao bežale. Ampak vem, da so tipi pa itak sam prijemal. Pa ko je bla gneča, ko so vsi razredi šli po pouku domov, si lahko takoj primu neko žensko, ker te itak ni skužla in ni bilo nobenih posledic. /.../ Pa če je mela kakšna kiklico, so ji kao dvignil, da vidijo če ma tangice« (Oseba D).

»Teško je bilo iti mimo tega, tak da so zagotovo videli. Čeprav, ko je prišel v bližino profesor, se to ni dogajalo. Lahko bi rekel, da če bi profesorja sedaj vprašal »ali se je to dogajalo?« in bi odgovoril z »ne vem«, bi lahko rekel da zagotovo laže« (Oseba Č).

Spolno nadlegovanje je imelo v osnovni šoli funkcijo potrjevanja moškost in ženskosti, saj intervjuvanci poročajo o temu, da so bile nadlegovane tiste ženske, ki so bile po družbenih standardih bolj ženstvene. Prav tako pa so bili moški, ki so nadlegovali, ocenjeni kot bolj

možati. Se pravi, ni bil vsak moški nadlegovalec in ni bila vsaka ženska nadlegovana, za to so morale osebe izpolnjevati določene pogoje.

Povezanost spolnega nadlegovanja in moškosti v odgovoru na vprašanje sprejemljivost le tega, presenetljivo izpostavi oseba E in sicer pravi, *»/.../ spolno nadlegovanje ni sprejemljivo. Je pa res, nekako se včasih zdi, kot da moški več niso moški in so preveč požensčeni. Vendar sta spolno nadlegovanje in požensčeni moški (ali tudi ženske, ki bi nadlegovale moške), dva različna pojma, ki pa se mogoče vseeno kje prepletata«*.

Katere ženske so dovolj ženstvene, so odločili moški in sicer so jih označili tako, da so jih spolno nadlegovali, kar se kaže v jasnem in skoraj ogorčenem odgovoru na vprašanje, če so bila vsa dekleta spolno nadlegovana,

»Ne, to pa ne. Mogla si bit ali ful lušna, ali pa imet dobro rit. In če si mela dobro rit, ni bilo nujno da si bla lušna, pač dogajalo nam je. Vem, da je sošolka ena mela ful dobro rit, pa je bla čist neka piflarka, nezanimiva, ampak si jo hotel prijet, sam mislim da noben tega pol na koncu ni naredil. Najbrž ni bla tko zanimiva, ampak vem, da smo govoril da ma dobro rit« (Oseba D).

Dekleta, ki so največkrat žrtev spolnega nadlegovanja, so bila:

»P/riljubljene v osnovni šoli. Ker so jim bile všeč, bile so lepe. Fizična podoba je imela veliko vlogo pri tem« (Oseba D).

»V/ečinoma lušne punce. To so v našem razredu bile vse, se mi zdi. Edino pač tiste dve, ki so bile s posebnimi potrebami. Njiju so pustil pri miru. Druge pa čisto vse. Vse so bile žrtve, kolikor se spomnim« (Oseba B).

»Č/e je katera imela kakšno bolj oprijeto stvar. /.../ Tista, ki je prišla hitreje v puberteto in so začeli kazati sekundarni znaki, je bila prej tarča. Fantom očitno to ni šlo v račun. Potem s časom, pa bi lahko rekla, da smo bile praktično skoraj vse tarče. Posebej pa tudi tiste, ki jim je to ugajalo.« (Oseba C).

»Ali se je ženska bolj rihtala, ali je bila pač bolj razvita. /.../ Lepota in popularnost se mi zdi da grejo eno z drugim. Tiste, ki so imele boljšo postavo, so bile obravnavane kot lepše. /.../ Pa lahko bi rekel, da tiste, ki so se bolj pustile, so bile bolj nadlegovane. Nekatere so bolj dopuščale nadlegovanje, druge manj. Tiste ki so bolj pustile, so bile lažja tarča.« (Oseba Č).

»Lepe ženske, razredne lepotice. Punce, ki so bile kao znane po šoli da dobro zgledata in majo nek naziv, da so dobre babe. Te so bile največkrat nadlegovane, ampak najbolj so bile pa tiste, ki se je vedlo da ne bojo neki preveč reagirale, se na nek način pustile skoraj« (Oseba D).

Se pravi, da so bila dekleta, ki so bila običajno žrtev spolnega nadlegovanja, fantom fizično privlačna in priljubljena. Prav tako so bila bolj pogosto spolno nadlegovana tista dekleta, ki so spolno nadlegovanje dopuščala.

Dekleta, ki niso bila spolno nadlegovana, so (kot ženske):

» /.../ bile pregrde oz. dosti neprivlačne na takšne ali drugačen način ali pa pač manj družabne. Recimo te popularni so vedno šli iz razreda med odmori, medtem ko so določeni ostali samo v razredu. Tudi takšni moški in ženske so bili, ki niso bili nikoli del tega. Ali so bili grdi, nedružabni ali pa pač čudni. V osnovni šoli se že v začetku nekako določi, kdo je čuden in kdo ne. In te, ko se jih že na začetku tako loči, ostanejo potem čez celo osnovno šolo takšni ... odtujeni. Tako da bi se res upal reči, da so bili moški in ženske, ki niso nikoli bili del tega. Zelo čudno je bilo, oziroma bi bilo, če bi nekdo, ki je bil manj popularen ali drugačen, začel nadlegovati.« (Oseba Č).

Kot sem že omenila, ni bil vsak moški nadlegovalec, čeprav bi si to vsak po tihem želel, *»/.../ sem imel kdaj željo da bi probal, vendar nisem imel nikoli poguma« (Oseba Č).* Prav tako ni vsaka ženska nadlegovana, a bi ji ta potrditev morda vseeno ustrezala,

»N/isem jaz želela bit del tega. Mislim, mogoč tisto, da sem opazila, da majo druge pozornost pa jaz ne, ampak nisem si pa želela, da bi nekdo mene pošlatal. Mogoč mi je na momente da bi me, ajde. Ne bom rekla da ne. Verjetno bi si želela, da bi me kdaj kdo pošlatal, da bi se počutila uno, mene so tudi, niso sam one. Jaz sem tudi popularna. Ampak ni me pa motilo, da me niso no« (Oseba A).

Se pravi, da je spolno nadlegovanje v osnovni šoli sprejeto kot nekaj normalnega, saj se takšno stanje uspešno ohranja zato, ker so vanj aktivno vpletene osebe, ki so priljubljene, kar pomeni, da imajo moč in ustvarjajo smernice. Gre za začarani krog, kajti dekleta si niso želela biti spolno nadlegovane a če bi iz tega izstopile bi izgubile svoj družbeni položaj, svoje mesto v družbi (šolskem razredu). Prav tako niso smele popolnoma dovoliti spolnega nadlegovanja, saj bi bile tako »prelahke« in ponovno ne bi bile cenjene.

»V/em, da je bilo takšnih kar par in vem, da sem avtomatsko gledal na njih kot manj vredne, kot pa tiste, ki to niso pustile. /.../ Mah, nekak smo takšne ženske jemal za lahke, kot neke kurbice po pravic povedano, ne vem nekak si vedel, »pizda glej uno prasico kake hlače ma, pa tangice je povlekla čist do gor stari, prav kliče po tem.« In ko si jo primu za rit, ni bilo nekih problemov preveč in to si tudi pričakoval, takšen odziv in mel si prav« (Oseba D).

Dekleta so morala biti ravno prav vpeta v igro spolnega nadlegovanja, da so iz nje odnesle pozitivne posledice. Vsi vprašani namreč izpostavljajo, da je spolno nadlegovanje ženskam prineslo tudi določeno mero samozavesti.

»Po eni strani se ti lahko zmanjša samozavest, po drugi pa zviša. Pač neka meja je in pol kam zaideš. Ne vem, zviša se ti zato, ker vidiš da si zaželen, da si lep, popularen, ne vem kaj. Se ti lahko zviša. Po drugi strani, se pa lahko počutiš zelo ponižan, da si lahko nekdo neki dovoli in neki dela, čeprav tebi to ni všeč. To je tak nek dvorezen meč. Ne vem kaj bi za sebe rekla tukaj. Tudi neka sredina. Po eni strani, ko tega nisem želela, pa se mi je to dogajalo mi je bilo grozno, po drugi strani pa veš da si kul, da si ne vem kaj. Tak, neka čudna sredina no« (Oseba B).

»Mogoče bo grdo zvenelo, ampak mogoče pozitivno vpliva na samopodobo. Ker imaš neke vrste pozornost in si to pozornost pri tistih letih malo drugače razlagaš in si rečeš da si nekje sprejet. Negativno pa vpliva recimo sama fizična bolečina. Vse skupaj sicer ima negativen prividih. Če pa realno pogledam, pa mislim da je vse skupaj nevtrarno kot kaj drugega« (Oseba C).

Predvidevam, da se dekleta zaradi notranjega konflikta o sprejemanju spolnega nadlegovanja niso med sabo veliko o tem pogovarjala, niso iskala rešitev za problem in ga poskusila skupno rešiti. Večinoma je med dekleti šlo za tiho neodobravanje, ker so spolno nadlegovanje dopuščale, a se hkrati o tem med sabo niso soočile, ker so v njem dobile potrditev.

»/K/ričati histerično ne moreš, ker se ti bojo itak vsi smejal. Ostali so samo gledali, ker itak noben ni reagiral... ne punce, ne profesorji, le fantje so se smejali. Škoda se mi edino zdi, da nismo punce takrat skupi potegnile za sebe, ker je res vsaki šlo na živce. /.../ Zgleda da je po tiho določnim res ugajalo. Res ne vem, saj bi lahko to enostavno in hitro naredile. Ne vem, zakaj nismo stopile skupaj... mogoče je večini res bilo to všeč, čeprav so kazale nezadovoljstvo. Pač odkrivanje spolnosti. Po eni strani ti je ok, po drugi pa spet ne« (Oseba C).

Dekleta so bila nenehno postavljena v podrejeni položaj glede na moškega in odzivi okolice so ta položaj še utrjevali. Nadlegovanja ni bilo mogoče zaustaviti in tudi, če so vprašane ženske ugotovile, da je pozitiven učinek spolnega nadlegovanja boljša samopodoba, so v svojih odgovorih bile večkrat v brezizhodnem položaju, kjer je moški nad njimi izkoristil priložnost za vzpostavitev vladajočega položaja.

»Spomnim se dogodka v večnamenski dvorani /.../ Spomnim se, da smo se s prijateljico pogovarjale in je ta posameznik dobesedno vdrl čez vrata in začel vse udarjat po riti. Sedaj pa ne vem, če sem jaz njemu bila tako všeč ali kaj, ker se je potem na mene dobesedno spravlil. Jaz sem se začela izogibata med mizami in potem sva se lovila nekaj časa. Nato je prišel še drug fant, ki me je prijel da nisem mogla zbežat, in potem me je prvi fant res zelo udaril po riti. In potem sta me spustila in mirno šla ven. /.../ Počutila sem se nemočno, ker se nisem mogla premakniti ne levo ne desno. Zdelo se mi je res podlo« (Oseba C).

Medtem ko so si določeni dečki jemali svobodo do otipavanja ženskega telesa, niso dopustili enakega odnosa do svojega telesa in so postali do svojih pravic precej zaščitniški. Glede na to, da so vsakodnevno ohranjali svoj močnejši položaj je bil njihov ponos ranjen, če je bila kakšna povratna intervencija deklet uspešna.

»/K/o smo bile z eno na stranišču in je prišel pač za nami sošolec in nas začel otipavat in je pol njo še ful otipaval in je ona pač fejest popizdla in ga je sunla v jajca in pol se je pol ure on zviju pa tam joku. To mi je tak fajn blo. Haha. Ne res, da je pač dal mir. In dejansko je potem, nas je pustu kr neki časa na mir. /.../ Ni bilo nobenih sankcij, je pa reku da nas bo tožil, če ne bo mogel imeti otrok. Sedaj ima otroka, tak da ... haha. Ne pač, sunla ga je in to je bilo to« (Oseba B).

Podoben spomin priključuje tudi eden izmed moških intervjuvanec, ki opiše dogodek, ki se je zgodil na obveznem plavalnem tečaju v toplicah:

»/U/na je imela pač takšne kopalke, da si takoj do jošk pršu in so jo eni kar prijeli za golo joško. Pa en ji je celo šel enkrat v hlačke z roko in pol se je neki kao ustrašil da ma dlakavo in se je na nek bahast način tko važil. »Joooj sem dal roko dol pa je bla čist dlakava, hahahaha« in drugi so se smejal. /.../ Bila je dost jezna, videlo se je na obrazu očitno. In tudi ne vem, razočarana, žalostna. In vem da so njeni starši prišli enkrat v šolo zaradi tega. Bila so neka sranja pol, ampak vse se je poglelo kot da se nič ni zgodilo. In potem je razredničarka napadla ženske naj se nehajo tko pomanjkljivo oblačit in prav spomnim se, da so punce popizdle« (Oseba D).

Prijava spolnega nadlegovanja običajno ni prinesla bistvenih sprememb in ker spolno nadlegovanje ni bilo obravnavano resno, dekleta niti niso pomislile, da bi zaradi vsakodnevnega, običajno tudi bolečega, »/.../ to ni bil samo dotik, to je dejansko bil močan udarec. To je bilo prej nasilje kot samo nadlegovanje,« nadlegovanja, problem prenesle učitelju_ici.

»Ne, to bi me blo sram takrat, profesorju povedat. Haha, on me je pa pošlatu, mu lahk neki rečete. Mislim, to bi blo tak ponižno. Mislim, da bi se mi še profesorji takrat smejal, če bi jim to povedala« (Oseba B).

»Največkrat sem se samo zdrla. Ampak, ko vidiš da to nima nekakšnega vpliva nehaš. Enostavno se tega ni dalo ustaviti. Razen če si nekomu zatožil to. Samo če si zatožil si vedno dobil odgovor v smislu, »to pač vsi delajo...saj bo mimo« /.../ Tudi tožariti nisem hotela, ker se potem človek hitro izolira če je »toži baba« v tistih letih. Pa ko vidiš da nobeden nič ne naredi glede tega, pač vse skupaj sprejmeš kot da je to dovoljeno in počakaš da vse skupaj mine. Ali pa da se najde kakšna nova tarča namesto tebe« (Oseba C).

Spolno nadlegovanje v osnovni šoli je obsegalo predvsem fizično spolno nasilje, vprašani so največkrat omenjali otipavanje po zadnjici, odpenjanje nedrčka (čez majico), vlečenje za spodnje perilo in otipavanje prsi. Intervjuvani moški, in tudi ženske, pravijo da je takšno obnašanje posledica hormonov in spolne želje, kljub temu pa ne gre (le) za to, za oba spola je bila to kakor igra preizkušanja mej. Ni bilo potrebe po tem, saj bi potem to počeli vsi, tako pa so si to privoščili le določeni posamezniki.

»Za fante je bla pač šala, smeh, zajebancija. Pač na tak način je blo to. Po moje ni blo »želim si te, pošlatu te bom!« po moje je bla to šala, hoteli so nas provocirat in nas izzival, pa tak no. /.../ V tistem trenutku po moje, jim je blo »wau frajer sem, sem jo primu za rit« pa so si napihoval ego, status. Po moje ni šlo za neka ful poželenja pa ne vem kaj. Po moje je šlo bolj za to, da je višji v družbi.. pa da se mal izkaže. Tak« (Oseba B).

»To se je dopuščalo zato, ker je moški dominantni spol. Samo zaradi tega. Če bi bili fizično enaki, so te nebi dogajalo. In fizično močnejši spol prevlada nad šibkejšim spolom. In to se dogaja že od nekdaj. Ženske smo se vedno morale boriti za svoje pravice, ki so moškim enostavno dodeljene« (Oseba C).

»Funkcija spolnega nadlegovanja je to, da pač s tem recimo pritegneš nasprotni spol, to pa potem preseže neke meje sprejemljivega, očitno preraste v spolno nadlegovanje. Mislim,

da spolno nadlegovanje na nek način izvira iz želje po tem, da pritegneš nasprotni spol. In je posledica čustvene oziroma mentalne neuravnovešenosti. /.../ zdi se mi, da itak nagon pač vpliva na podzavest ljudi, kar pomeni da bo nek tipičen moški mel prvinski nagon na silo spolno pristopit neki ženski, ampak si tega nekak ne dovoli zaradi družbe in si tega tudi nebi nikoli priznal, da bi dejansko najraje to naredil» (Oseba D).

Jasno je, da so se mladostniki v tistem času soočali z novimi občutki, ki jih niso znali izraziti. Spolnost je pomemben del človekovega življenja, saj se tako omogoča reprodukcija in preživetje človeštva. Vse to pa ne dovoljuje nedovoljenega poseganja po spolnih udih osebe, če si ta tega ne želi. Učencem_kam v obdobju pubertete manjka vzgoja o spolnosti, ki je več kot le seminar o kontracepciji. O spolnosti in seksualnosti »/.../ pobiraš znanje iz vsepovsod. Spolna vzgoja je bil bolj kot ne smeh. /.../ Pač sproti sem se učil. Televizija, najstniške revij, ko so pisali pisma in to. Kasneje je začel prihajati internet in se je pornografija začela širit. V srednji šoli je pornografija že kar dostopna. Torej, za sebe bi rekel, da sem se naučil iz kombinacije televizije, revij in interneta. Ne samo pornografije na internetu, ampak tudi iz različnih pogovorov na forumu in podobno« (Oseba Č).

Po osnovni šoli se je spolno nadlegovanje prenehalo. Ženske se s tako vseobsežnim spolnim nadlegovanjem po osnovni šoli niso več soočale. Pravijo sicer, da se zavedajo, da se spolno nadlegovanje dogaja na primer na delovnem_mestu. Same pa omenijo, da je do kakšnega neželenega dotikanja prišlo v nočnem klubu.

»V gimnaziji pol dalje tega ni več bilo. Če bi tam to počel, bi bil bedak. V osnovni šoli si bil mogoč nek car, skozi oči tipov sploh, v gimnaziji pa bi v očeh vseh bil bedak, če bi karkoli takšnega naredil« (Oseba A).

»To se najlepše vidi v kakšnih klubih. Tam se ti vsi dotikajo in če rečem da se me neha, dobim odgovor da sem prišla sem, da se me dotika in ne zato da si iščem resno vezo. Mogoče res ne, sem se pa prišla zabavat in uživat, vendar ljudje na to ne pomislijo. Za njih se prideš tam samo, grdo rečeno, »fukarit« (Oseba C).

Navkljub temu, da se posameznice sicer manj, a še vedno občasno srečujejo s spolnim nadlegovanjem, pravijo, da spolno nadlegovanje (kot tako) v osnovni šoli po besedah vprašanih ni vplivalo na nadaljnjo življenje.

»Zdi se mi, da nadlegovanje ni pustilo tako velikega vpliva. Mogoče so kakšne druge stvari bolj, recimo neenakopravnost spolov. Vendar nadlegovanje, se mi zdi, da ni pustilo takšnega vpliva. Nekako sem se s tem sprijaznila« (Oseba C).

V svojem intervjujem sem na koncu spraševala še po enakopravnosti spolov in feminizmu. Vprašanji sta vse osebe malce zmedli, saj niso povezali razmerja med tem in spolnim nadlegovanjem. Po poročanju intervjuvancev enakost spola še ni dosežena, hkrati pa se sprašujejo, če bo do popolne enakopravnosti sploh kdaj prišlo, saj je spol vseeno nekaj, kar nas dela različne. Intervjuvanci se pri spolni enakopravnosti pogosto sklicujejo na biološko različnost in s takšnim pogledom na družbeno realnost, opravičujejo družbeno neenakost.

»Da bi bili čisto spolno enakopravni, se mi zdi skoraj nemogoče. To je sedaj dosti široka tema. Mislim, da ne moremo bit čist spolno enakopravni. Do določene meje, neke normalne, bi itak moral bit. (Oseba A).

»Bolj kot enakopravnost, je po mojem pomembno spoštovanje« (Oseba E).

Pri vprašanju enakopravnosti se pred odgovorom vedno pojavi krajši premor, saj je tema precej kompleksna in ne vedo, kako bi hkrati odgovorili pozitivno in kritično. Podobno je tudi pri feminizmu, ki je večinoma obravnavan s previdnostjo a vendar z negativno konotacijo.

»Ne vem, mislim, da je definitivno dobro, da ženske niso več v družbi postavljene tako, kot so bile leta nazaj in prav je, da se teži k enakopravnosti - da imajo vsi enake možnosti in pravice. Vendar, moje osebno prepričanje, nobena skrajnost ni dobra. Ljudje pa danes žal prevečkrat silijo v skrajnost. Konkretno: to, da je kariera na prvem mestu in da je uspeh tako pomemben, se mi včasih zdi prej dokazovanje drugim ali neko lastno prepričanje, da to pa bomo res naredili, pa se včasih drug del življenja (bolj socialni), pozabi. Je to potem res smiselno? Verjetno boljše vsega po malem« (Oseba E).

»Hm... kaj pa vem. Pa sej se trudim po malih korakih. Ja ne vem. Ne bom šla jaz vedno pomivat posode in ne bom prepustila vsa popravljalna dela sebi. Glej ne vem, ne vem kaj bi tle rekla. Se trudim, sam po drugi strani pa ženske hočemo biti ful samostojne in si v bistvu tudi vsa ta dela ... pač hočemo vse opraviti ... lahko bi kdaj tudi prepustile ... samo se hočemo nenehno dokazovat da zmoremo« (Oseba B).

»Ideja feminizma ni slaba. Zame je feminizem gibanje, ki se zavzema za enakopravnost spolov. Zanimivo mi je, da dolgo časa nisem vedel, da je lahko moški tudi feminist. Dolgo

časa sem mislil, da je to samo gibanje žensk, ki se borijo za to, da bodo enakopravne moškim» (Oseba Č).

5.3 Razprava o ugotovljenih rezultatih

Podatki, ki sem jih pridobila iz opravljenih intervjujev, so v več točkah, ki jih bom v nadaljevanju izpostavila, podkrepili teoretični del diplomskega dela, ter odgovorili na raziskovalno vprašanje - katere so tiste okoliščine v katerih prihaja do pojava spolnega nadlegovanja v začetkih stopnje pubertete?

Katere so okoliščine, ki spodbujajo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?

Na pojav spolnega nadlegovanja vplivajo spremembe, do katerih pride v obdobju pubertete in sicer, kot pravita Hand in Sancez (2000), se v tem času mladostniki_ce spoznajo s spremembami, ki jih doživljajo, zato zaznavajo velik spekter obnašanja kot primernega. Slednje se potrjuje v analizi intervjujev, saj se vprašani (takrat) niso zavedali neprimernosti spolnega nadlegovanja in so ga razumeli kot nekaj normalnega. Prostor osnovne šole so se tako izkazali kot »najrodovitnejši« prostor ponotranjenja seksualnih družbenih norm s pomočjo vsesplošno sprejetega spolnega nadlegovanja. Kriminalnim dejanjem so mladostniki_ce bolj izpostavljeni znotraj šole kot izven (Dinkes in drugi v Leaper in druge 2013).

Medtem, ko sem se sama lotila raziskovati spolno nadlegovanje kot negativen in absurden pojav, ki se vsakodnevno izvaja nad mladostnicami, so prav vsi, ki sem jih intervjuvala, čeprav nejevoljno⁸, izpostavili pozitivno značilnost pojava, ki jo lahko razumemo kot stransko posledico. Dekleta, ki so bila deležna spolnega nadlegovanja, so namreč pridobile pozitiven odnos do svojega telesa ter osnovno šolo zaradi moškega »odobravanja« zapustile z višjo samozavestjo kot vrstnice, ki niso bile spolno nadlegovane. V teoriji je sicer zapisano, da se dekleta pogosto odločijo, da bodo spolno nadlegovanje tolerirale v zameno za ohranitev družbenega položaja znotraj vrstniške skupine (deLara 2008), a hkrati raziskava Chiodo in drugih (2009, 247) razkrije, da se samozavest pri dekletih običajno zmanjša, kar lahko privede tudi do depresije ali uporabe substanc. Raziskava potrjuje, da spolno nasilje med mladostnicami poveča možnost, da bo imela žrtev v prihodnje psihične probleme. Pogovori z intervjuvanimi osebami pa kažejo, da spolno nadlegovanje ni pustilo travmatičnih ali drugačnih posledic.

---

⁸ Še posebej ženske.

Odstopanje oziroma ta nepričakovani lahko v primeru slovenske družbe pojasnimo s tem, ker je v njej egalitaristična in nediskriminatorna usmerjenost zagotovljena s pravnim redom ter sprejeta pri večini prebivalstva (obeh spolov), kar kažejo longitudinalne raziskave slovenskega javnega mnenja v zadnjih desetletjih (Jogan 2014). Poleg organizacijske kulture je namreč zelo pomembna formalno priznana usmerjenost širšega družbenega okolja, to pa se kaže, kot ugotavlja Gruber (v Jogan 2001, 150) zlasti v strpnosti do nadlegovanja ter drži odgovornih. Se pravi, strpna okolja dopuščajo seksistično in neprimerno obnašanje ter narekujejo reakcije žensk, ki so poleg tega odvisne od njihovih predstav in pričakovanj, da bodo pritožbe resno sprejete ter od verjetnosti, da bodo storilci kaznovani (Gruber v Jogan 2001, 150). Brez teh nujnih pogojev bi bili odgovori žensk v drugačnem okolju verjetno drugačni.

Spolno nadlegovanje je v izobraževalnih institucijah podcenjeno in interpretirano kot normalna družbeno-seksualna interakcija med mladostniki_cami, za kar je odgovorno predvsem osebje šole (deLara 2008). Tudi intervjuvanci_ke ugotavljajo, da osebje osnovne šole v spolnem nadlegovanju ni prepoznalo problema, če pa ga je, je za to krivilo žrtve, ker naj bi nadlegovanje spodbujale s svojim izborom oblačil ter spravljale v skušnjave fante, ki da niso »imeli moči«, da bi obvladali svoje hormone.

Glede na to, da je pubertetno obdobje priložnost za učenje, kako upravljati s fizično in čustveno intimnostjo, ter kako ravnati v razmerju z drugimi, se v praksi izkaže, da mladostnik_ce na tej poti niso primerno vodeni in da si sliko o spolnosti ustvarijo na podlagi množičnih medijev (DeLamater in Friedrich 2010, 66) ter spleta. Spolna vzgoja, ki se je spominjajo intervjuvanci_ke, je obsegala le izobraževanje o bioloških telesnih spremembah in varnosti spolnih odnosov. Osnovna šola tako kljub očitni spolni diskriminaciji ni učinkovito posredovala ob pojavu spolnega nadlegovanja, ki je, kot ugotavljajo Pepler in drugi (v Conroy 2013, 345), orodje, s katerim mladostniki_ce neprimerno izražajo seksualni interes.

Danes je tako še vedno veliko število žensk in moških (Benokratis in Feagin 1995), ki niso dovolj informirani o razširjenosti in reprodukciji spolne neenakosti. Tako pa se vsakdanje seksistično obnašanje dojema kot sprejemljivo, kljub dejstvu, da se mnoge ženske počutijo ustrahovane in ponižane.

Kakšni so mehanizmi, ki spodbujajo spolno nadlegovanje v osnovni šoli?

Intervjuji so po pričakovanjih razkrili »grdo« resnico spolnega nadlegovanja v osnovni šoli in odgovori, ki sem jih dobila, so nazorno opisali resnost in razširjenost nadlegovanja, zato me

resnično preseneča, da je bil običajno celoten pogovor usmerjen na neprijetne, celo hude (grozovite) spomine in se nato končal z lastno ugotovitvijo posameznikov, da pravzaprav to na njih ni pustilo nikakršnih posledic. A tudi to je odgovor. Namreč ravno to, da so bili intervjuvani v pogovoru o svojih spominih zgroženi nad spolnim nadlegovanjem v času odraščanja, a ga na koncu ponovno opredelili kot »nedolžno«, se kaže v tem, kako uspešna je bila reprodukcija seksizma. Kot sem v analizi opredelila položaj žensk – so bile te v začaranem krogu, v katerega so jih ujeli moški. Rahimi in Liston (2009) govorita o spolnem nadlegovanju kot orodju za ohranjanje obstoječe tradicionalne moškosti in ženskosti. Spolno nadlegovanje opomni žensko, kateri spol je vladajoč. In kakor se je izkazalo v izkušnjah posameznic, dekleta sicer res dojemajo spolno nadlegovanje kot problematično, cenijo pa pozornost, ki jo dobijo od svojih moških sovrstnikov, saj da potrjuje njihovo ženskost.

Prav tako se potrdi, da spolno nadlegovanje spodbuja privilegije moškosti in sramoti ter objektivizira ženske ter njihovo ženstvenost (Keddie v Conroy 2013, 346). Kot sem razbrala iz intervjujev, so nadlegovalci poosebljali moškost in so bili pri tem spodbujeni, oziroma za svoja dejanja niso bili kaznovani. Hkrati so imeli moč nad ženskami, saj so s spolnim nadlegovanjem potrjevali njihovo ženskost ter jih zgolj na podlagi fizične podobe postavili v boljši položaj od drugih žensk. Kot ugotavljata Rahimi in Liston (2009) dekleta v puberteti težko dosežejo soglasje z njihovo spolno identiteto in pričakovanjem seksualnosti, ki jo definirajo meje prevladujoče (hegemonске) moškosti in ženskosti. Od njih se pričakuje, da so nasprotnemu spolu privlačne in hkrati se od njih zahteva, da ostanejo »čiste« in nedolžne. Kot se je pokazalo v analizi intervjujev, so bila dekleta, ki so bila spolno nadlegovana hkrati predstavljena pozitivno in negativno. Niso bila vsa dekleta nadlegovana, ker »niso bila dovolj dobra« a hkrati so fantje te, ki so bile večkrat nadlegovane označili kot »plehke«. Rahimi in Liston (2009) pojasnita, da ima spolno nadlegovanje v tem kontekstu nalogo kaznovanja, saj dekletom, ki so bila (prepogosto) spolno nadlegovana, ni uspelo ohraniti zahtevanega ravnovesja.

Neenakost med spoloma je vseobsegajoča in institucionalizirana. Mnogi sicer spregledajo seksistične institucionalne vzorce, vendar pa jih razumejo le na individualnem nivoju (Benokraitis in Feagin 1995). V intervjujih, ki sem jih opravila, sem opazila, da je prišlo do razhajanja med splošno sprejetimi predstavami o spolnem nadlegovanju na eni strani ter spoznanji na ravni osebnih izkušenj na drugi. V prvi fazi so se spominjali vsakodnevnega spolnega nadlegovanja, ki so ga sedaj, kot odrasli, obsojali. V drugi fazi, ko sem jih spraševala po posledicah, ki jih je takšno početje pustilo, so menili da pravzaprav negativnih

posledic niti ni. V tretjem sklopu vprašanj, ko sem zapustila področje spolnega nadlegovanja in jih povprašala o enakopravnosti spola in feminizmu, pa so se vprašani najprej malce nasmehnili, potem pa previdno odgovorili, da ni nobena skrajnost⁹ dobra za družbo. Zanimivo je, kako se iz individualne izkušnje, kljub temu, da za mnoge vseeno ni bila prijetna¹⁰, na vprašanje o enakopravnosti spola, vzdušje povsem spremeni. Spolno nadlegovanje v osnovni šoli ni sprejemljivo, glede na to, da spolno nadlegovanje v osnovni šoli ocenjujejo kot neprijetno, ga verbalno odločno zavračajo, vendar tudi menijo, da sta spolna enakopravnost in feminizem »spolzka tla« (ang. »slippery slope«). Ob tem se pogosto sklicujejo na biološko različnost in družbeno učinkovitost, ki jo kot takšno definira Oakley (2005). Tukaj se v praksi potrdi shema (slika 2.1.) s katero Jogan (2001) prikaže reprodukcijo spolno specifičnih vlog in vzorcev delovanja v javni in zasebni sferi. Očiten prednostni položaj imajo moški, kar izhaja iz definicij pravilnosti in vzorcev delovanja, ki so različna po spolu. Na individualni ravni posamezniki_ce spolno neenakost še nekako identificirajo, a jo le stežka prenesejo na primer družbe, saj naj bi bila (preveč skrajna) enakopravnost spola nenaravna ali kot strne Oakley (2005), obstaja prepričanje, da bi preigravanje »naravno« določenih vlog pomenila nesrečne posameznike_ce.

---

⁹ Se pravi ni dobro, da so si moški in ženske premalo oziroma preveč enakopravni.

¹⁰ Čeprav intervjuvane ženske kot pozitivno posledico spolnega nadlegovanja navajajo samozavest, je bila vsakodnevna izkušnja zanje vseeno ponižujoča in jo danes močno obsojajo.

6 Sklep

Kvalitativna raziskava, ki sem jo izvedla v sklopu diplomskega dela, je prinesla zanimive rezultate, ki so v mnogih točkah potrdili teorijo, a so se spoznanja ponekod z njo tudi razhajala. Glavne ugotovitve analize intervjuja so tako odgovorile na delovna vprašanja o okoliščinah, ki spodbujajo spolno nadlegovanje, ter o mehanizmih, ki ga opravičujejo.

Osnovna šola je primerno okolje za ohranjanje tradicionalnih spolnih vlog in pričakovanj, saj kot vzgojno izobraževalna institucija in nosilec sekundarne socializacije, prepozna spolno nadlegovanje kot neizogiben del pubertete in ga zato tudi opravičuje. Obenem je osnovna šola tudi ideološki aparat, kjer se ohranja in reproducira obstoječe družbene odnose (Barle in drugi 2003). Spolno nadlegovanje je torej družbeno orodje, ki prispeva k ohranjanju spolne neenakosti ter ohranja družbeno prilagojenost obstoječemu redu, kar se kaže v splošno sprejeti ideologiji moškosti in ženskosti (Rahimi in Liston 2009). Prav tako ima, kot avtorici nadaljujeta, spolno nadlegovanje funkcijo orodja, ki opomni žensko, kateri spol je vladajoč. Med drugim se izkaže, da kljub temu, da dekleta dojemajo spolno nadlegovanje kot problematično, pozornost, ki jo dobijo od moških sovrstnikov, potrjuje njihovo ženskost. Slednje potrjuje tudi sprva presenetljiva ugotovitev: intervjuvane ženske, ki so bile spolno nadlegovane, so namreč priznale, da je to pozitivno vplivalo na njihovo samozavest. Navsezadnje pa to ugotovitev le potrjuje da je seksizem v moškosrediščni družbi vseobsežen (Benokraitis in Feagin 1995) ter tudi, da je in je poleg organizacijske kulture zelo pomembna formalno priznana usmerjenost širšega družbenega okolja, kar se kaže v zlasti v strpnosti do nadlegovanja ter drži odgovornih oseb (Gruber v Jogan 2001).

V svojem delu sem se osredotočala predvsem na pojav spolnega nadlegovanja med heteroseksualno usmerjenimi sovrstniki, kjer je nadlegovalec večinoma moški in žrtev nadlegovanja ženska. Čeprav do spolnega nadlegovanja prihaja tudi znotraj istega spola, sem želela s polstrukturiranimi intervjuji ugotoviti, kakšen pogled imajo na spolno nadlegovanje moški kot nosilci vladajoče kulture in kakšen pogled imajo na spolno nadlegovanje ženske, ki so v podrejenem položaju do moških. Pojav spolnega nadlegovanja je obsežnejši od samega »zadovoljevanja novih seksualnih potreb«, kot so v intervjujih vprašani večkrat izpostavili in glede na to, da me je zanimalo, kako se z vrstniškim spolnim nadlegovanjem reproducira seksizem, se mi je zdelo primerno, da pogledam na isti pojav še z vidikov moškega in ženskega spola.

Rezultati, ki sem jih dobila, so bili zanimivi predvsem zato, ker sem po temeljitemu branju literature in pripravi vprašanj za kvalitativno raziskovanje razmišljala o neugodnem položaju deklet, ki so štiri leta obiskovale osnovno šolo, kjer so bile vsakodnevno spolno nadlegovane, a sem nato spoznala, da so jo morda slabše odnesli tisti oziroma tiste, ki so bili_e iz te »igre« izključeni_e. Tako se sprašujem, kakšni bi bili rezultati, če bi se namesto v središče spolnega nadlegovanja morda raje postavila v obrobje, se pravi na položaj teh, ki niso ustrezali normativom. Tistih, ki niso bili nadlegovalci, a so si tega po tihem želeli in teh, ki niso bile žrtve, a bi si včasih tovrstno potrditev želele. Ker se s spolnim nadlegovanjem poleg ohranitve moškosrediščne kulture nadzoruje tudi heteroseksualnost, bi bilo zanimivo na pojav gledati tudi z vidika homoseksualnosti.

V nadaljnjem raziskovanju, bi bilo primerno preveriti trenutno (aktualno) razmerje vrstniškega spolnega nadlegovanja v osnovni šoli, ki so jo obiskovali intervjuvanci. Za razširitev pa bi bilo zanimivo ugotoviti tudi, ali so ter kakšne so razlike med šolami po Slovenij. Prav tako bi me po raziskovalnem vpogledu na vrstniško spolno nadlegovanje žensk (žrtev) s strani moških (nadlegovalcev), kakor se ga spominjajo in dojemajo nekdanji učenci in učenke, zanimal tudi pogled osebja osnovne šole (ali osnovnih šol). V tem primeru, bi me poleg pojava spolnega nadlegovanja zanimala predvsem stališča glede preventive ter ukrepi zoper njega.

Naj zaključim s tem, da je za mlade ljudi zelo pomemben varen prostor, kjer se lahko razpravlja o temah sodobne socialne in družbene strukture, ob čemer naj bi se mladostniki tudi naučili kritičnega mišljenja o trenutnih praksah spola in seksualnosti (Levstik in Groth 2002). Tovrstno pomanjkanje informacij je namreč pomemben faktor pri ohranjanju družbenega reda, ki se opira na dominacijo enega spola nad drugim ali na omejenosti moškega in ženskega spola.

Spolna vzgoja, ki je organizirana s strani šole, bi poleg izobraževanja o naravnih telesnih spremembah in varni spolnosti morala spregovoriti tudi o spolnosti v družbenem kontekstu, ki sestoji iz družbenih interakcij med spoloma. Kot pravi Jogan (2001), se ne moremo na nobenem družbenem nivoju znebiti spolnosti in spolne različnosti. Lahko pa v primeru vrstniškega spolnega nadlegovanja dosežemo, da so učenci_ke pred nadlegovanjem in diskriminacijo zavarovani.

7 Literatura

1. Aapola–Kari, Sinikka. 2008. Counteracting Gender Stereotypes – Focus on Young People. V *Elimination of Gender Stereotypes: Mission (Im)possible? : conference report*, ur. Maruša Gortnar, 75–82. Ljubljana: Government of the Republic of Slovenia, Office for Equal Opportunities.
2. Barle, Andreja, Bojana Novak Fajfar, Alojz Pluško, Mirjam Počkar in Tanja Popit. 2003. *Uvod v sociologijo*. Ljubljana: DZS.
3. Benokraitis, A. Nijole in Joe E. Feagin. 1995. *Modern Sexism: Blatant, Subtile, and Covert Discrimination, Second edition*. New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice Hall.
4. Blakemore, Judith E. Owen, Sheri A. Berenbaum in Lynn S. Liben. 2009. *Gender development*. New York: Psychology Press.
5. Chiodo, Debbie M. A., David A. Wolfe, Claire Crooks, Ray Huges in Peter Jaffe. 2009. Impact of Sexual Harassment Victimization by Peers on Subsequent Adolescent Victimization and Adjustment: A Longitudinal Study. *Journal of Adolescent Health* 45 (3): 246–252.
6. Conroy, E. Nicole. 2013. Rethinking Adolescent Peer Sexual Harassment: Contributions of Feminist Theory. *Journal of School Violence* 12 (4): 340–356.
7. Čuk, Jerneja. 2016. *Mednarodni dan žensk – dan praznovanja ekonomske, politične in socialne enakopravnosti žensk*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazivnovico?id=5798&idp=17&headerbar=15> (15.julij 2016).
8. DeLamater, John D. in William N. Friedrich. 2010. Human Sexual Development. V *Speaking of Sexuality*, ur. Nelwyn B. Moore, J. Kenneth Davidson in Terri D. Fisher, 63–70. New York: Oxford University Press.
9. deLara, W. Ellen. 2008. Developing a philosophy about bullying and sexual harassment: Cognitive Coping Strategies Among High School Students. *Journal of School Violence* 7 (4): 72–96.
10. Ellingson, Stephen, Nelson Tebbe, Martha Van Haitisma in Edward O. Laumann. 2004. Religion and the Politics of Sexuality. V *The Sexual Organization of the city*, ur. Edward O. Laumann, Stephen Ellingson, Jenna Mahay, Anthony Paik in Yoosik Youm, 309–348. Chicago: University of Chicago Press.

11. Fineran, Susan, Larry Bennett in Terry Sacco. 2003. Peer Sexual Harassment and Peer Violence Among Adolescents in Johannesburg and Chichago. *International Social Work* 46 (3): 387–401.
12. Hand, Z. Jeanne in Laura Sanchez. 2000. Badgering or bantering? Gender Differences in Experience of, and Reactions to, Sexual Harassment Among U.S. High School Students. *Gender and Society* 14 (6): 718–746.
13. Jogan, Maca. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Zbirka Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede.
14. --- 2011. Tranzicija in oživljeno udomačevanje žensk. V *Ženske na robovih politike*, ur. Milica G. Antić, Deja Crnović, Tomaž Deželan, Danica Fink-Hafner, Vlasta Jalušič, Mateja Jeraj, Jasna Jeram, Maca Jogan in Alenka Krašovec, 143–170. Ljubljana: Sophia.
15. --- 2014. *Sociologija in seksizem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. *Kazenski zakonik* (KZ-1-NPB4). Ur. l. RS, št. 50/2012. Dostopno prek: <https://zakonodaja.com/zakon/kz-1> (29. junij 2016).
17. *Kazenski zakonik* (KZ-UPB1). Ur. l. RS, št. 95/2004. Dostopno prek: <https://zakonodaja.com/zakon/kz> (29. junij 2016).
18. Laumann, Edward O., John H. Gagnon, Robert T. Michael in Stuart Michaels. 2010. The Social Organization of Sexuality: Theoretical Background. V *Speaking of Sexuality*, ur. Nelwyn B. Moore, J. Kenneth Davidson in Terri D. Fisher, 23–37. New York: Oxford University Press.
19. Leaper, Campbell in Christia Spears Brown. 2008. Percived Experiences With Sexism Among Adolescent Girls. *Child Development* 79 (3): 685–740.
20. Leaper, Campbell, Christia Spears Brown in Melanie M. Ayres. 2013. Adolescent Girls' Cognitive Appraisals of Coping Responses to Sexual Harrasement. *Psychology in the Schools* 50 (10): 969–986.
21. Levstik, S. Linda in Jeanette Groth. 2002. »Scary Thing, Being an Eight Grader«: Exploring Gender and Sexuality in a Middle School U.S. History Unit. *Theory & Research in Social Education* 30 (2): 233–254.
22. Mahay, Jenna, Edward O. Laumann in Stuart Michaels. 2010. V *Speaking of Sexuality*, ur. Nelwyn B. Moore, J. Kenneth Davidson in Terri D. Fisher, 253–271. New York: Oxford University Press.

23. Miller, Jody. 2008. *Getting Played: African American Girls, Urban Unequality, and Gendered Violence*. New York: New York University Press.
24. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije. 2015. *Pregled dela policije za prvo polletje 2015*. Dostopno prek: <http://www.policija.si/index.php/statistika?lang=> (29. junij 2016).
25. Mumford, A. Elizabeth, Janet Okamoto, Bruce G. Taylor in Nan Stein. 2013. Middle School Sexual Harassment, Violence and Social Networks. *American Journal of Health* 37 (6): 769–779.
26. Oakley, Ann. 2005. *The Ann Oakley Reader. Gender, Women and Social Science*. Great Britain: The Policy Press.
27. Oseba A. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 15. avgust.
28. Oseba B. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 11. avgust.
29. Oseba C. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 12. avgust.
30. Oseba Č. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 15. avgust.
31. Oseba D. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 12. avgust.
32. Oseba E. 2016. *Intervju z avtorico*. Brežice, 14. avgust.
33. Osnovna šola Brežice. 2015. *Pravila šolskega reda*. Dostopno prek: http://www.osbrezice.si/files/2016/04/PRAVILA_%C5%A0OLSKEGA_REDA_2015.pdf (29. junij 2016).
34. Rahimi, Regina in Delores D. Liston. 2009. What Does She Expect when She Dresses like That? Teacher Interpretation of Emerging Adolescent Female Sexuality. *Journal of the American Educational Studies Association* 45 (6): 512–533.
35. Schwartz, Pepper in Virginia E. Rutter. 2010. Sexual Desire and Gender. V *Speaking of Sexuality*, ur. Nelwyn B. Moore, J. Kenneth Davidson in Terri D. Fisher, 272-290. New York: Oxford University Press.
36. Struckman-Johnson, Cindy J., David L. Struckman-Johnson in Peter B. Anderson. 2010. Tactics of Sexual Coercion: When Men and Women Won't Take No for an Answer. V *Speaking of Sexuality*, ur. Nelwyn B. Moore, J. Kenneth Davidson in Terri D. Fisher, 541–553. New York: Oxford University Press.
37. Terrance, Cheryl, Amie Logan in Douglas Peters. 2004. Perceptions of Peer Sexual Harassment Among High School Students. *Sex Roles* 51 (7): 479–490.

38. Tillyer, Marie Skubak, Pamela Wilcox in Brooke Miller Gialopsos. 2010. Adolescent School-based Sexual Victimization: Exploring the Role of Opportunity in a Gender-specific Multilevel Analysis. *Journal of Criminal Justice* 38 (5) 1071–1081.
39. *Ustava Republike Slovenije* (URS–NPB9). Ur. l. RS, št. 47/2013. Dostopno prek: <https://zakonodaja.com/ustava/urs/14-clen-enakost-pred-zakonom> (29. junij 2016).
40. *Zakon o enakih možnostih žensk in moških* (ZEMZM). Ur. l. RS, št. 59/2002. Dostopno prek: <https://zakonodaja.com/zakon/zemzm> (29. junij 2016).

Priloge

Priloga A

Kazenski zakonik, 171. člen: Spolno nasilje (KZ-1-NPB4, Ur. l. RS, št. 50/2012)

(1) Kdor uporabi silo ali zagrozi osebi drugega ali istega spola z neposrednim napadom na življenje ali telo in jo tako prisili, da stori ali trpi kakšno spolno dejanje, ki ni zajeto v prejšnjem členu, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do desetih let.

(2) Če je dejanje iz prejšnjega odstavka storjeno grozovito ali posebno poniževalno ali če je dejanje storilo več oseb zaporedoma ali nad obsojenci ali drugimi osebami, ki jim je vzeta prostost, se kaznuje z zaporom od treh do petnajstih let.

(3) Kdor osebo drugega ali istega spola prisili, da stori ali trpi kakšno spolno dejanje iz prvega odstavka tega člena, tako da ji zagrozi, da bo o njej ali njenih bližnjih odkril, kar bi škodovalo njeni ali njihovi časti ali dobremu imenu, ali da bo njej ali njenim bližnjim povzročil veliko premoženjsko škodo, se kaznuje z zaporom do petih let.

(4) Če sta bili dejanji iz prvega ali tretjega odstavka tega člena storjeni proti osebi, s katero storilec ali storilka živi v zakonski, zunajzakonski skupnosti ali registrirani istospolni partnerski skupnosti, se pregon začne na predlog.

Priloga B

Kazenski zakonik, 173. člen: Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (KZ-1-NPB4, Ur. l. RS, št. 50/2012)

(1) Kdor spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo drugega ali istega spola, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom od treh do osmih let.

(2) Kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka s slabotno osebo, ki še ni stara petnajst let, ali tako, da uporabi silo ali zagrozi z neposrednim napadom na življenje ali telo, ali na tak način doseže storitev dejanja z drugo osebo, se kaznuje z zaporom od petih do petnajstih let.

(3) Učitelj, vzgojitelj, skrbnik, posvojitelj, roditelj, duhovnik, zdravnik ali druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, ki še ni stara petnajst let in mu je zaupana v učenje, vzgojo, zdravljenje, varstvo ali oskrbo, se kaznuje z zaporom od treh do desetih let.

(4) Kdor v okoliščinah iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom do petih let.

(5) Dejanje iz prvega odstavka tega člena ni protipravno, če je bilo storjeno z osebo primerljive starosti in če ustreza stopnji njene duševne in telesne zrelosti.

Priloga C

Kazenski zakonik, 72. člen: Kazenske sankcije za mladoletnike (KZ-UPB1, Ur. l. RS, št. 95/2004)

(1) Mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star štirinajst let, pa še ni bil star šestnajst let (mlajši mladoletnik), se smejo izreči le vzgojni ukrepi.

(2) Mladoletniku, ki je bil ob storitvi kaznivega dejanja že star šestnajst let, pa še ni bil star osemnajst let (starejši mladoletnik), se smejo izreči vzgojni ukrepi pod pogoji, določenimi v tem zakoniku.

(3) Kazensko odgovornemu starejšemu mladoletniku se sme izjemoma izreči tudi denarna kazen ali mladoletniški zapor, ob teh kaznih pa kot stranski kazni tudi prepoved vožnje motornega vozila ali izgon tujca iz države.

(4) Mladoletnim storilcem kaznivih dejanj se lahko izrečejo tudi varnostni ukrepi, razen prepovedi opravljanja poklica, če jim je izrečen vzgojni ukrep, denarna kazen ali mladoletniški zapor.

Priloga Č

Poglavje 4. Ukrepanje in postopki šole pri zagotavljanju varnosti učencev in kršitev pravil obnašanja ter ravnanja (Osnovna šola Brežice 2015, 10-11)

Vsak strokovni delavec je dolžan ukrepati pri zagotavljanju varnosti učencev in kršitvah pravil obnašanja ter ravnanja. Pozoren mora biti tudi na morebitne poškodbe učencev (pridobljene v času pouka oz. izven tega časa), bolezenske znake, stiske...

V primeru nasilja ali drugega kaznivega dejanja nad učencem s strani tretje osebe, mora strokovni delavec zaščititi učenca in o dogodku takoj obvestiti vodstvo šole in starše. Šola oz. starši podajo prijavo zoper znanega oz. neznanega storilca kaznivega dejanja na policijo oz. okrožno državno tožilstvo.

Poglavje 4.2.1. V primeru nasilja učenca do vrstnikov in odraslih izvede šola postopke glede na naravo dogodka:

- opozorilo učencu s strani učitelja glede neprimernosti njegovega vedenja,
- pogovor povzročitelja, žrtve ter opazovalcev nasilja z učiteljem, razrednikom ali šolskim svetovalnim delavcem ob vsakem namernem nasilnem dejanju,
- obveščanje staršev in razgovor z vsemi udeleženci pri razreševanju problemov ob ponavljajočih se in hudih nasilnih dejanjih,
- vključitev povzročitelja nasilja in po potrebi tudi žrtve v svetovanje in usmerjanje na šoli ali izven nje s soglasjem staršev ob kriznih situacijah.
- intenzivnejše delo z oddelkom, v katerega je vključen učenec, ki izvaja nasilje,
- prijave na policijo ali center za socialno delo po preučitvi nasilnega dejanja in drugih okoliščin, ki so povezane s tem dejanjem (ponavljajoče se nasilje, fizične poškodbe, grožnje, izsiljevanje, nesodelovanje staršev...),
- priprava individualnega varnostnega načrta na šoli za učence v primerih občutka strahu in ogroženosti učenca (dodatno spremstvo, prepoved nasilnemu učencu, da se približuje ogroženemu učencu, povečan nadzor, pomoč...),
- oblikovanje strokovnih odločitev o izvedbi vzgojnih ukrepov za učenca, ki izvaja nasilje oz. oblikovanje individualnega vzgojnega načrta.

Priloga D

Vprašanja za ženske

1. Kako se spominjaš pubertete?
Kako bi opisali to obdobje v šoli? Predvsem iz stališča seksualnosti?
2. Kakšen je bil tvoj odnos do nasprotnega spola?
3. Ali se spominjaš vrstniškega spolnega nasilja v obdobju osnovne šole?
4. Ali si bila sama spolno nadlegovana? Če ne, so bile druge?
5. Za kakšno spolno nadlegovanje je šlo?
Kaj je zate spolno nasilje oziroma kaj bi opredelila kot spolno nadlegovanje?
6. Kako si se ti ob tem počutila in kako meniš, da je to vplivalo nate?
7. Ali lahko priključiš dogodek, ko je prišlo do spolnega nadlegovanja in ga čim bolj natančno opišeš?
8. Ali si se v tistem času zavedala, da gre za spolno nadlegovanje?
9. Kako si se soočala s spolnim nadlegovanjem?
10. Se ti je zdelo spolno nadlegovanje sprejemljivo? Zakaj?
11. Kako je potekalo spolno nadlegovanje?
Je bilo to nekaj individualnega ali skupinsko dejanje?
12. Ali so bila vsa dekleta deležna spolnega nadlegovanja? Zakaj da/ne?
13. Ali so se dekleta strinjala s spolnim nadlegovanjem? Kakšne so bile njihove možnosti?
14. Ali ste dekleta o tem pogovarjale?
15. Ali misliš, da spolno nadlegovanje pozitivno/negativno vpliva na dekleta? Ali sploh ne vpliva?
16. Kako je na spolno nadlegovanje reagirala okolica?
Drugi sošolci/sošolke/profesorji_ ce?
17. Ali je kdaj prišlo do kakšnih posledic? Je bil kdo kaznovan ali prijavljen?
18. Ali se spomniš, če ste imeli v osnovni šoli izobraževanje na temo seksualnosti oziroma karkoli kar bi izpostavilo problem spolnega nadlegovanja? Morda doma?
19. Zakaj meniš, da je spolno nadlegovanje sprejeto/dovoljeno?
20. Meniš, da je vrstniško spolno nadlegovanje v osnovni šoli problem?
21. Se ti zdi danes spolno nadlegovanje sprejemljivo?
22. Kako bi preprečila spolno nadlegovanje?
23. Kaj meniš o enakopravnosti spola?
24. Kaj je zate feminizem in ali se definiraš kot feminist? Zakaj da/ne?

Priloga E

Vprašanja za moške

1. Kako se spominjaš pubertete?
Kako bi opisali to obdobje v šoli? Predvsem iz stališča seksualnosti?
2. Kakšen je bil tvoj odnos do nasprotnega spola?
3. Ali se spominjaš vrstniškega spolnega nasilja v obdobju osnovne šole?
4. Za kakšno spolno nadlegovanje je šlo?
Kaj je zate spolno nasilje oziroma kaj bi opredelila kot spolno nadlegovanje?
5. Ali si sam spolno nadlegoval? Zakaj? Kaj je bil povod temu? Če ne, zakaj ne?
6. Kako si se ti ob tem počutil in kako meniš, da je to vplivalo nate?
7. Ali lahko priključiš dogodek, ko je prišlo do spolnega nadlegovanja in ga čim bolj natančno opišeš?
8. Ali si se v tistem času zavedal, da gre za spolno nadlegovanje?
9. Se ti je zdelo spolno nadlegovanje sprejemljivo? Zakaj?
10. Kako je potekalo spolno nadlegovanje?
Je bilo to nekaj individualnega ali skupinsko dejanje?
11. Ali ste fantje o tem pogovarjali?
12. Ali so bila vsa dekleta deležna spolnega nadlegovanja? Zakaj da/ne oziroma katera ja in katera ne?
13. Ali so se dekleta strinjala s spolnim nadlegovanjem? Kakšne so bile njihove možnosti in kako so se soočale s spolnim nadlegovanjem?
14. Ali misliš, da spolno nadlegovanje pozitivno/negativno vpliva na dekleta? Ali sploh ne vpliva?
15. Kako je na spolno nadlegovanje reagirala okolica?
Drugi sošolci/sošolke/profesorji_ce?
16. Ali je kdaj prišlo do kakšnih posledic? Si bil ali je bil kdo kaznovan ali prijavljen?
17. Ali se spomniš, če ste imeli v osnovni šoli izobraževanje na temo seksualnosti oziroma karkoli kar bi izpostavilo problem spolnega nadlegovanja? Morda doma?
18. Zakaj meniš, da je spolno nadlegovanje sprejeto/dovoljeno?
19. Meniš, da je vrstniško spolno nadlegovanje v osnovni šoli problem?
20. Se ti zdi danes spolno nadlegovanje sprejemljivo?
21. Kako bi preprečil spolno nadlegovanje?
22. Kaj meniš o enakopravnosti spola?
23. Kaj je zate feminizem in ali se definiraš kot feminist? Zakaj da/ne?